

- rezerwaty przyrody,
- parki krajobrazowe,
- obszary chronionego krajobrazu,
- obszary Natura 2000,
- pomniki przyrody,
- stanowiska dokumentacyjne,
- użytki ekologiczne,
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Na terenie gminy Kłobuck obszary wyróżniające się szczególnymi walorami przyrodniczymi objęto następującymi formami ochrony:

➤ Rezerwaty

Rezerwaty przyrody obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Na terenie gminy Kłobuck zlokalizowany jest rezerwat przyrody „Dębowa Góra”. Został on utworzony w 1953 roku na obszarze o powierzchni 5,43 ha w celu zachowania fragmentu naturalnego, wielogatunkowego lasu mieszanego ze znacznym udziałem starodrzewu dębowego w wieku około 200 lat. Obszar rezerwatu położony jest na wzgórzu na wysokości 260-284 m n.p.m. W rezerwacie dominuje wielogatunkowy las dębowo – grabowy. W płatach tego zespołu występuje 50 gatunków roślin, w tym takie charakterystyczne gatunki roślin zielnych jak: gwiazdnica wielkokwiatowa, przytulia Schultesa i pszeniec gajowy. Ogółem florę rezerwatu ocenia się na około 100 gatunków roślin naczyniowych, wśród których odnaleziono dotąd 6 gatunków roślin prawnie chronionych, a także 8 gatunków objętych ochroną częściową. Rezerwat „Dębowa Góra” ze względu na eksponowane położenie, różnorodność siedlisk, a także pewną niedostępność, spowodowaną brakiem dróg dojazdowych, stwarza dogodne warunki rozwojowe różnym grupom zwierzęcym. Dzięki temu rezerwat może być uznany za bogatą i różnorodną ostoję zwierząt.

➤ Pomniki przyrody

Na terenie gminy Kłobuck ustanowiono 5 pomników przyrody, są nimi pojedyncze okazałe drzewa. Zestawienie pomników przyrody przedstawiono w tabeli 19.

Tabela 19. Zestawienie pomników przyrody na terenie gminy Kłobuck

Lp.	Obiekt	Data utworzenia	Obowiązująca podstawa prawna	Opis	Miejscowość występowania
1.	Dąb szypułkowy - 2 szt.	1963-03-23	Decyzja nr 256 PWRN w Katowicach z dnia 23.03.1963r. Nr RL/OP-b/7/63-2/96 poz. 5	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>) - 2 szt.	Zakrzew
2.	Dąb szypułkowy	1963-05-30	Decyzja nr 261 PWRN w Katowicach z dnia 30.05.1963r. - 2/96 poz. 5	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	Zakrzew
3.	Dąb szypułkowy	1994-12-12	Rozporządzenie nr 42/89 Wojewody Częstochowskiego z dnia 12.12.1994r. - 2/95 zm. Rozporządzenie nr 4/96 z dn. 06.02.1996r. Wojewody Częstochowskiego – zm. Dz. U. nr 2/96, poz. 5.	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	Zakrzew

Lp.	Obiekt	Data utworzenia	Obowiązująca podstawa prawna	Opis	Miejscowość występowania
4.	Dąb szypułkowy - 9 szt.	1989-12-30	Rozporządzenie nr 42/89 Wojewody Częstochowskiego z dnia 30.12.1989r. - 2/95 zm. 2/96 poz. 5	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>) - 9 szt.	Rybno
5.	Dąb szypułkowy	1963-05-30	Decyzja nr 261 PWRN w Katowicach z dnia 30.05.1963r. - 2/96 poz. 5	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	Zakrzew

Źródło: RDOŚ Katowice

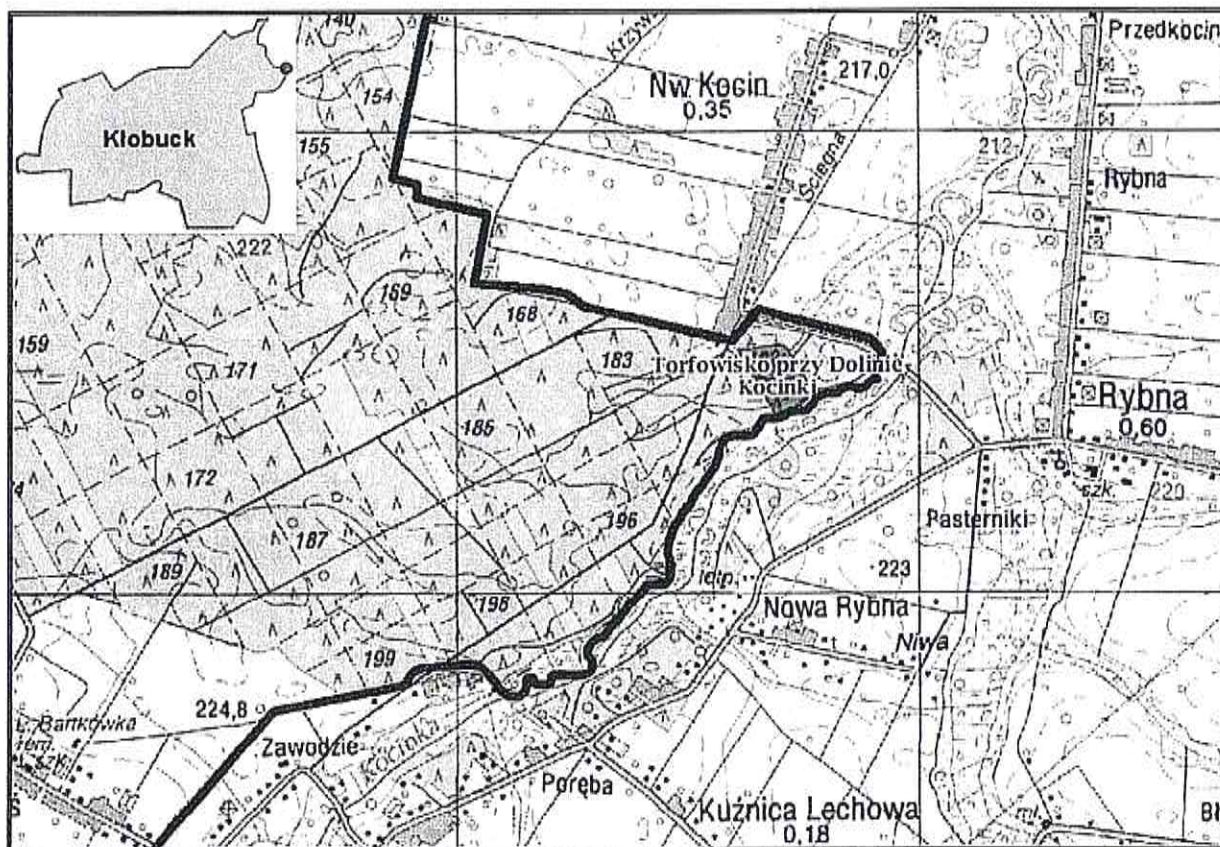
➤ Użytki ekologiczne

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Na terenie Gminy Kłobuck zlokalizowany jest użytek ekologiczny „Czarne Bagno”, który został utworzony w 1996 roku. Użytek zajmuje powierzchnię 2,47 ha i leży na terenie Nadleśnictwa Kłobuck. Zajmuje on podmokłe tereny i jest niezwykle atrakcyjny pod względem ornitologicznym.

➤ Obszary Natura 2000

W granicach Gminy Kłobuck znajduje się jeden obszar zaliczany do sieci Natura 2000 - Torfowisko przy Dolinie Kocinki PLH240025. Obszar ten o powierzchni 5,6 ha zlokalizowany jest przy północno-wschodniej granicy gminy (rys. 5).

Rysunek 5. Położenie obszaru Natura 2000 Torfowisko przy Dolinie Kocinki wraz z ogólną lokalizacją na tle Gminy Kłobuck

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>, dnia 18.11.2013 r.

Torfowisko znajduje się na Wyżynie Wieluńskiej, w pobliżu wioski Kocin Nowy niedaleko Kłobucka. W rozległym zagłębieniu terenu, znajdującym się około 150 m od koryta rzeki Kocinki, występuje duża powierzchnia typowo wykształconych zbiorowisk torfowiska wysokiego (powierzchniowo dominującego) i przejściowego. Torfowisko jest klasycznie wykształcone, z dobrze rozwiniętym i narastającym od brzegów dawnego zbiornika wodnego płem torfowcowym. Całość powierzchni torfowiska jest izolowana od rzeki pasem około 150 m szerokości młodnika sosnowego, nadrzeczными zaroślami wierzbowymi i kadłubowo wykształconymi fragmentami łągów, z pozostałych stron w strefie przybrzeżnej, borem bagiennym a dalej - rozległym kompleksem subatlantyckiego boru sosnowego.

Przedmiotem ochrony w obszarze są siedliska torfowiskowe, dobrze tu wykształcone i zachowane. Większość powierzchni omawianego torfowiska (prawdopodobnie w przeszłości był to zbiornik wodny) zajmuje pokrywa roślinna, utworzona przez mozaikę dobrze wykształconego zbiorowiska torfowiska wysokiego, które pod względem powierzchni przeważa, i torfowiska przejściowego. Poza nimi stwierdzono niewielkie fragmenty zbiorowisk turzycowych i nieduży płat grzybieni północnych.

Wyjątkowo dobry stan wykształcenia, a także zachowania siedlisk torfowisk wysokich i przejściowych, istnienie rozległej naturalnej izolacji, dowodzą dużej trwałości i stabilizacji układów przyrodniczych na torfowisku przy dolinie Kocinki. Jest to wyjątkowy przykład zarastania zbiornika wodnego przez torfowisko wysokie. W sytuacji naturalnego zanikania i degeneracji torfowisk oraz występujących i potencjalnych dla nich zagrożeń w Europie ma to duże znaczenie dla zachowania tego typu siedlisk i roślinności w Polsce, a zwłaszcza jej południowej części. Do bardzo cennych walorów przyrodniczych tego terenu należy występowanie (w bardzo dużej liczbie okazów) typowych dla nich gatunków takich jak: chroniona rosiczka okrągłolistna (tysiące okazów), bagno zwyczajne, żurawina błotna, modrzewnica zwyczajna, bobrek trójlistkowy, czermień błotna, siedmiopalecznik błotny, a także rzadko w Polsce występujących grzybieni północnych.

Torfowisko jest zagrożone przez naturalne procesy sukcesji w kierunku boru bagiennego, jakie już są widoczne w strefie przybrzeżnej. Także szkodliwe jest rozdeptywanie powierzchni torfowiska, w tym wrażliwego pła i jego zaśmiecanie przez amatorów żurawiny. Potencjalnie niebezpiecznym dla torfowiska może okazać się wyrąb w przylegających lasach, co może pogorszyć warunki siedliskowe (mikroklimat, stosunki wodne) i naturalną izolację.

5.7. Ochrona lasów

Lasy państwowe w gminie znajdują się w zarządzie Nadleśnictwa Kłobuck. Na terenie gminy powierzchnie lasów tworzą niewielkie kompleksy rozmieszczone głównie w północno i południowo – zachodniej części gminy. Grunty leśne na terenie gminy Kłobuck zajmują 3 554,7 ha (stan na 2012 r.). Strukturę własności gruntów leśnych na terenie gminy Kłobuck przedstawiono w tab. 20.

Tabela 20. Struktura własności gruntów leśnych na terenie gminy Kłobuck w 2012 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
Grunty leśne ogółem, w tym	3 554,7
- publiczne ogółem, w tym:	3250,8
- Skarbu Państwa, w tym:	3247,8
- w zarządzie Lasów Państwowych	3246,0
- prywatne	303,9

Źródło: GUS

Najbardziej rozpowszechnionym gatunkiem drzew w lasach gminy jest sosna zwyczajna i modrzew. Te dwa gatunki drzew stanowią 90,1 % wszystkich gatunków panujących na terenie gminy. Gatunkami uzupełniającymi są przede wszystkim: dąb, jodła, świerk, buk, brzoza, olsza.

Lasy Nadleśnictwa Kłobuck

Nadleśnictwo Kłobuck jest jednym z 38 nadleśnictw wchodzących w skład Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach. Nadleśnictwo Kłobuck składa się z dwóch obrębów:

Kłobuck i Parzymiechy. Powierzchnia ogólna gruntów Nadleśnictwa wynosi 16,8 tys. ha w tym lasy 16,4 tys. ha. Nadleśnictwo znajduje się w całości w Województwie Śląskim, w powiatach: kłobuckim i częstochowskim, a terytorialny zasięg (ok. 891 km²) obejmuje w części lub w całości grunty następujących jednostek administracji państwowej:

- miasta: Kłobuck, Krzepice, Częstochowa, Blachownia,
- gminy: Mykanów, Krzepice, Lipie, Miedźno, Opatów, Panki, Popów, Wręczyca Wielka.

Nadleśnictwo prowadzi również nadzór nad gospodarką leśną w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa na powierzchni 4681 ha. Typy siedliskowe Nadleśnictwa Kłobuck przedstawiono w tab. 21.

Tabela 21. Typy siedliskowe lasów na terenie Nadleśnictwa Kłobuck

Siedliskowy typ lasu	Symbol	Struktura w (%)
Bór świeży	Bśw	1,6
Bór mieszany świeży	BMśw	37,4
Bór mieszany wysoki	BMw	1,2
Las mieszany świeży	LMśw	46
Las mieszany wysoki	LMw	3,1
Las świeży	Lśw	9,3
Las wysoki	Lw	1,2
Ols	OI	0,2
Ols jesionowy	OLi	0,0001

Źródło: <http://www.lasy.com.pl/web/klobuck/home>

Nadleśnictwo Kłobuck prowadzi gospodarkę leśną w sposób zmierzający do:

- zachowania lasów i korzystnego ich wpływu na klimat, powietrze, wodę, glebę, warunki życia i zdrowia człowieka oraz na równowagę przyrodniczą,
- ochrony lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych stanowiących naturalne fragmenty rodzimej przyrody lub lasów szczególnie cennych ze względu na: zachowanie różnorodności przyrodniczej, zachowanie leśnych zasobów genetycznych, walory krajobrazowe, potrzeby nauki;
- ochrony gleb i terenów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie lub uszkodzenie oraz o specjalnym znaczeniu społecznym;
- ochrony wód powierzchniowych i głębinowych, retencji zlewni, w szczególności na obszarach wododziałów i na obszarach zasilania zbiorników wód podziemnych;
- produkcji, na zasadzie racjonalnej gospodarki, drewna oraz surowców i produktów ubocznego użytkowania lasu.

5.8. Ochrona zasobów kopalin

Podstawowymi aktami prawnymi obowiązującymi aktualnie w Polsce w zakresie ochrony zasobów kopalin są:

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947 - tekst ujednolicony),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25 poz. 150 - tekst ujednolicony).

Głównymi zagrożeniami i problemami w ochronie zasobów kopalin są:

- ingerencja w środowisko naturalne powodująca jego zanieczyszczenie lub zubożenie jego walorów,
- przekształcenie krajobrazu, które może być powodem obniżenia wartości estetycznych,
- kosztowny i złożony proces rekultywacji terenów zdegradowanych w wyniku działalności górniczej po zakończeniu eksploatacji,
- nielegalne wydobycie kopalin.

Według stanu na dzień 31.12.2012 r. na terenie gminy Kłobuck znajduje się 5 złóż kopalin (tab. 22). Stan zasobów bilansowych kopalin w gminie na rok 2012 to:

- surowce skalne:
  - ✓ surowce ilaste tj. surowce ilaste ceramiki budowlanej,
  - ✓ surowce okruszowe tj. piaski i żwiry,

Charakterystykę wszystkich złóż na terenie gminy Kłobuck przedstawiono w tab. 22.

Tabela 22. Złóża kopalin na terenie gminy Kłobuck

Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złoża	Zasoby		Wydobycie
		Bilansowe geologiczne	Przemysłowe	
<i>Piaski i żwiry [tys. Mg]</i>				
Kamyk	Złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo	105	-	-
Lgota	Złoże, z którego wydobywanie zostało zaniechane	23	-	-
Lgota 2	Złoże eksploatowane	1023	461	50
Łobodno	Złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie	20 336	-	-
<i>Surowce ilaste ceramiki budowlanej [tys. m³]</i>				
Rybno	Złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo	54	-	-

Źródło: Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2012 r.

Obecnie na terenie gminy eksploatowane są złoża piasku i żwiru (Kamyk, Lgota, Łobodno) oraz złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej (Rybno). Eksploatacja prowadzona jest metodą odkrywkową, co wpływa na przeobrażenie i degradację powierzchni ziemi.

5.9. Ochrona gleb

Na terenie gminy Kłobuck dominują gleby zaliczane do typu gleb biellicowych i brunatnych kwaśnych utworzone z utworów piaszczystych i gliniastych. Z dolinami rzecznyymi natomiast związane są gleby mułowo – torfowe. Gleby te przydatne są wyłącznie dla roślin o małych wymaganiach glebowych. Niekorzystnie przedstawia się natomiast udział lepszych rolniczo gleb. Gleby te odpowiednie są dla uprawy roślin bardziej wymagających jak pszenica czy buraki cukrowe. Brak jest natomiast gleb najkorzystniejszych dla potrzeb rolnictwa – ciężkich i bardzo ciężkich.

Na terenie gminy Kłobuck przeważają gleby niższych klas bonitacyjnych, głównie IVb i V. Gleby lepsze, klas IIIa i III b zajmują jedynie niewielkie obszary. Pod względem przydatności rolniczej wśród gleb gminy Kłobuck przeważają grunty orne. Grunty orne gminy Kłobuck są raczej słabe, przeznaczone do uprawy roślin o małych wymaganiach glebowych. Ich przydatność dla produkcji rolnej jest zadowalająca jedynie w przypadku specjalizacji tej produkcji w kierunku konkretnych upraw, przy jednoczesnym stosowaniu intensywnego nawożenia. Skutkiem jest wzrost kosztów produkcji rolnej oraz zmniejszenie konkurencyjności produkcji.

Zanieczyszczenie gleb

Z badań IUNiG w Puławach wynika, że na terenie gminy Kłobuck występują gleby zanieczyszczone w II stopniu kadmem, na których dozwolona jest uprawa roślin zbożowych, okopowych i pastewnych, natomiast niedozwolone jest prowadzenie upraw ogrodniczych.

Zanieczyszczenia te mogą występować przede wszystkim:

- na terenach i w otoczeniu dużych zakładów przemysłowych,
- wokół składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych,
- w sąsiedztwie dróg o dużym natężeniu ruchu pojazdów.

Na terenach rolniczych mogą występować zanieczyszczenia chemicznymi środkami do produkcji rolnej w wyniku ich niewłaściwego stosowania.

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska standardów z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi (Dz. U. z 2002 r. Nr 165, poz. 1359), określa się wartości dopuszczalne stężeń zanieczyszczeń w glebie lub ziemi metalami ciężkimi, węglowodorami, środkami ochrony roślin oraz pozostałymi zanieczyszczeniami.

Rozporządzenie to określa standardy jakości gleb lub ziemi uwzględniające ich funkcje aktualne i planowane oraz kwalifikujące glebę lub ziemię do konkretnych użytkowań na podstawie podanych wartości dopuszczalnych.

Na użytkach rolnych gminy Kłobuck należy gospodarować zgodnie z zasadami „Dobrej Praktyki Rolniczej”. Szczegółowe wyniki badań załączone do sporządzonych opracowań mogą być podstawą do opracowania planów nawozowych wszystkim zainteresowanym rolnikom. Niniejsze opracowania winny służyć na przestrzeni kilku lat bardziej racjonalnemu wykorzystaniu uzyskanych danych, tak w zakresie nawożenia, jak i w doradztwie rolniczym ze szczególnym uwzględnieniem ekonomiki rolnictwa i ochrony środowiska.

5.10. Ochrona przed hałasem

Za hałas uznaje się dźwięki o częstotliwościach od 16 Hz do 16 000 Hz, na podstawie definicji określonej w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150).

Ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska, w szczególności poprzez utrzymanie poziomu hałasu poniżej poziomu dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie oraz zmniejszenie poziomu hałasu co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany.

Ocenę stanu akustycznego środowiska dokonuje się obowiązkowo dla:

- aglomeracji o liczbie mieszkańców powyżej 100 000 (*nie dotyczy gminy*, ocena leży w gestii starosty; oceny dokonywane są w formie map akustycznych opracowanych i aktualizowanych w cyklach pięcioletnich),
- terenów poza aglomeracjami, na których eksploatacja obiektów może powodować przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu (w gestii zarządców, właścicieli dróg, linii kolejowych, lotnisk). Zarządcy dróg, linii kolejowych powinni dokonać oceny akustycznej dla dróg, po których przejeżdża ponad 3 000 000 pojazdów rocznie i linii kolejowych, po których przejeżdża ponad 30 000 pociągów rocznie.

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska dokonuje oceny stanu akustycznego na terenach niewymienionych powyżej.

Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku reguluje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2007 r. Nr 120 poz. 826 z późn. zm.). Źródłami dźwięku, dla których ustalono dopuszczalne wartości w środowisku są:

- drogi lub linie kolejowe w tym torowiska tramwajowe poza pasem drogowym,
- linie elektroenergetyczne,
- starty, lądowania i przeloty statków powietrznych,
- instalacje i pozostałe obiekty oraz grupy źródeł hałasu:
  - ✓ hałas przemysłowy,
  - ✓ hałas komunalny.

Ogólnie hałas można podzielić na: komunikacyjny (drogowy, kolejowy, lotniczy) oraz przemysłowy. Głównym źródłem, ze względu na przestrzenny charakter oddziaływania, na terenie

gminy Kłobuck jest hałas komunikacyjny. Hałas przemysłowy ma znacznie mniejszy udział w emisji uciążliwych dźwięków, a jego oddziaływanie ma charakter lokalny.

Hałas komunikacyjny

Hałas drogowy jest najpowszechniejszym i najbardziej uciążliwym źródłem hałasu. Koncentruje się wzdłuż szlaków komunikacyjnych tak, więc ma charakter liniowy. Na poziom tego hałasu wpływ ma przede wszystkim natężenie ruchu, złożoność układu drogowego, a także stan nawierzchni dróg.

Przez teren Gminy Kłobuck przebiegają lub biorą początek następujące drogi:

- droga krajowa: DK 43 – Wieluń – Rudniki – Krzepice – Kłobuck – Częstochowa,
- drogi wojewódzkie: DW 491 – Działoszyn – Kiedrzyń oraz DW 492 – Ważne Młyny – Kłobuck – Blachownia,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Ponadto przez południowo-wschodnią część gminy będzie przebiegał niewielki odcinek planowanej autostrady A1. Obecnie inwestycja jest na etapie ponownej oceny oddziaływania na środowisko w RDOŚ w Katowicach, a data jej zakończenia nie jest znana.

Duże natężenie ruchu pojazdów na terenie Gminy Kłobuck jest główną przyczyną wysokiego poziomu hałasu na pierwszej linii zabudowy mieszkaniowej, usytuowanej wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Z powodu narastającego ruchu pojazdów ciężkich, przemieszczających się po głównych szlakach komunikacyjnych, poziom dźwięku w porze nocnej jest także znaczny. Największe natężenie ruchu występuje na DK 43 na odcinku Kłobuck – Skrzyżowanie DW 492, gdzie w ciągu doby przejeżdża średnio ponad 12 tys. pojazdów. Zestawienie poszczególnych odcinków, głównych szlaków komunikacji drogowej wraz z ich obciążeniem przedstawiono w tab. 23.

Tabela 23. Wykaz dróg wojewódzkich w Gminie Kłobuck

Lp.	Numer drogi	Długość [km]	Droga/odcinek	Liczba pojazdów
DROGA KRAJOWA				
1.	43	11,3	KRZEPICE-KŁOBUCK	6 535
2.		3,8	KŁOBUCK-SKRZ. DW 492	12 581
3.		2,8	KŁOBUCK SKRZ. DW 492-GR. M. KŁOBUCK	9 319
4.		6,9	GR. M. KŁOBUCK GR. M. CZĘSTOCHOWA	9 915
DROGI WOJEWÓDZKIE				
5.	491	7,7	ŁOBODNO (DW 492) - BIAŁA	6 370
6.		3,2	BIAŁA - GRANICA m. CZĘSTOCHOWY	7 102
7.	492	6,5	OSTROWY (KIER NOWA WIEŚ) - ŁOBODNO (DW 491)	1 425
8.		5,6	ŁOBODNO (DW 491) - KŁOBUCK (DK 43)	3 268
9.		7,1	KŁOBUCK (DK 43) - WRĘCZYCA WLK.(DW 494)	6 421

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

Długość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi ok. 35 km, natomiast dróg gminnych 205 km (64 km. publicznych oraz 141 km. wewnętrznych). Drogi w większości posiadają nawierzchnię bitumiczną. Zestawienie dróg powiatowych przebiegających przez gminę ukazano w tab. 24.

Tabela 24. Wykaz dróg powiatowych w Gminie Kłobuck

L.p.	Nowy numer	Relacja
1.	1025 S	Kamyk- granica z pow. częstochowskim (Kuźnica Kiedrzyńska)
2.	1026 S	Ostrowy- Nowa Wieś- granica z pow. częstochowskim (Kuźnica Kiedrzyńska)
3.	2020 S	Wilkowiecko- Kłobuck (ul. Pogodna, ul. Długosza, ul. Zamkowa)
4.	2023 S	Zawady- Mokra- Kłobuck (ul. Wojska Polskiego)
5.	2041 S	Praszczyki- Kałmuki- Hutka- Kłobuck (ul. Słowackiego, ul. Sienkiewicza)
6.	2043 S	Kłobuck (ul. Szkolna)- Kamyk
7.	2045 S	Libidza- Kamyk
8.	2046 S	Biała Górna- Lgota
9.	2047 S	Grodzisko- Libidza
10.	2049 S	Lgota- Szarlejka

Hałas kolejowy odgrywa zdecydowanie mniej znaczącą rolę od hałasu drogowego pomimo faktu, iż województwo śląskie posiada jeden z największych węzłów komunikacji kolejowej w Polsce, liczący ok. 2 141 km, co stanowi 10,6 % ogółu trakcji. Przez Gminę Kłobuck przebiega jednak tylko jedna linia kolejowa nr 131, wykorzystywana bardziej dla transportu towarowego niż komunikacji publicznej.

Na terenie gminy usytuowane są dwa lądowiska: lądowisko Kłobuck posiadające pas gumowy o długości 350 m oraz pas trawiasty o długości 600 m, a także lądowisko Kamyk z trawiastym pasem startowym o długości 770 m. Lotniska znajdują się na terenach o znikomej zabudowie mieszkaniowej i wykorzystywane są jedynie do celów turystyczno – rekreacyjnych.

Hałas przemysłowy

Hałas przemysłowy generowany jest przez zakłady produkcyjne i usługowe. Obejmuje dźwięki emitowane przez maszyny i urządzenia, procesy technologiczne, a także instalacje i wyposażenie małych zakładów rzemieślniczych i usługowych. Do tego rodzaju hałasu zalicza się także dźwięki emitowane przez urządzenia obiektów handlowych np.: wentylatory i urządzenia klimatyzacyjne. Hałas ten ma charakter lokalny i występuje głównie na terenach sąsiadujących z zakładami przemysłowymi. Poziom hałasu jest kształtowany indywidualnie dla każdego obiektu i zależy od wykorzystywanych maszyn i urządzeń, zastosowanej izolacji hal produkcyjnych oraz prowadzonych procesów technologicznych. Pomiar hałasu przemysłowego nie jest prowadzony systematycznie ani regularnie, zazwyczaj jest przeprowadzany w skutek interwencji.

Monitoring hałasu

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, oceny stanu akustycznego środowiska i obserwacji zmian dokonuje się w ramach Państwowego Monitoring Środowiska. Ponadto za dokonywanie ocen oddziaływania hałasu komunikacyjnego w formie map akustycznych odpowiedzialni są zarządcy dróg, linii kolejowych i portów lotniczych. Na terenach nie objętych mapami akustycznymi do prowadzenia pomiarów został ustawowo zobowiązany Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.

Zarządcy dróg, linii kolejowych i portów lotniczych zobowiązani są do wykonywania map akustycznych terenu co 5 lat. W 2010 r. GDDKiA opracował „Mapy akustyczne dla dróg krajowych w województwie śląskim o łącznej długości 536,144 km”. W ramach przytoczonego dokumentu oceniono wpływ na mieszkańców odcinka Drogi krajowej nr 43: Kłobuck – gr. m. Częstochowa. Na podstawie wyznaczonego wskaźnika L_{DWN} (długookresowy średni poziom dźwięku) określono stan akustyczny środowiska Gminy Kłobuck, którego wyniki przedstawiono w tab. 25.

Tabela 25. Stan akustyczny środowiska w Gminie Kłobuck

Droga krajowa nr 43, odcinek: Kłobuck – gr. m. Częstochowa					Wskaźnik hałasu L_{DWN} [dB]
Kryterium	55-60	60-65	65-70	70-75	>75
Liczba lokali mieszkalnych eksponowanych na hałas [szt.]	191	104	85	43	20
Liczba mieszkańców eksponowanych na hałas [setki os.]	6,17	3,22	2,76	1,35	0,97
Powierzchnia terenu eksponowanego na hałas [km ²]	2,463	1,198	0,688	0,385	0,218

Źródło: Mapy akustyczne dla dróg krajowych w województwie śląskim o łącznej długości 536,144 km (zadanie 9), (Katowice, marzec 2012)

Podmiotem odpowiedzialnym za pomiary poziomu hałasu komunikacyjnego w województwie śląskim, na terenach nie objętych mapami akustycznymi jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Badania prowadzone są w ramach „Programu Państwowego Monitoringu Środowiska dla województwa śląskiego na lata 2013-2015”. Niestety podobnie jak w przypadku lat wcześniejszych (2010 – 2012), nie przewiduje się pomiarów na terenie Gminy Kłobuck.

Ostatnie badania dotyczące hałasu, zostały przeprowadzone przez WIOŚ w 2008 r. a ich wyniki zostały omówione w opracowaniu „Pomiary i ocena klimatu akustycznego w wybranych rejonach dróg na terenie Kłobucka” – Katowice, 2009 rok. Badania wykonano w 4 rejonach oznaczonych kolejnymi symbolami:

- RB1 – rejon ul.11 Listopada (Droga Wojewódzka Nr 492, odcinek od ul. Szkolnej do ul. Zamkowej, 990 m),
- RB2 – rejon ul. Staszica (Droga Wojewódzka Nr 492, odcinek od ul. Częstochowskiej do granicy terenu miasta, 1530 m),
- RB3 – rejon ul. Częstochowskiej (Droga Krajowa Nr 43, odcinek od ul. 3-go Maja do cmentarza, 1100 m),
- RB4 – rejon ul. Wieluńskiej (Droga Krajowa Nr 43, odcinek od ul. Staszica do granicy terenu miasta, 1000 m),

Pomiary prowadzono przez wszystkie 7 dni tygodnia w okresie: 14-20 października (RB1 i RB2) oraz 21-27 października (RB3 i RB4). Na podstawie uzyskanych wyników określono średni poziom dźwięku dla badanego okresu, zarówno dobowy (L_{DWN}) jak i nocny (L_N). Wartości zostały przedstawione w tab. 26.

Tabela 26. Wartości średnich poziomów dźwięku z okresu 7-dni w tygodniu

Wskaźnik	RB1	RB2	RB3	RB4
L_{DWN} [dB]	65,8	71,6	67,3	69,8
L_N [dB]	56,1	63,1	59,7	62,1

Z przedstawionej oceny wynika niestety, iż w sąsiedztwie badanych odcinków dróg zostały przekroczone dopuszczalne poziomy dźwięku w środowisku. Przekroczenia, w zależności od pory dnia i lokalizacji, wynoszą od kilku do kilkunastu dB a szerokość pasa narażonego na hałas może nawet przekraczać 100 m.

5.11. Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Promieniowanie elektromagnetyczne (PEM) jest nieodzownym elementem środowiska naturalnego. Pochodzi ono z naturalnych źródeł, jakimi są np.: Słońce, Ziemia, zjawiska atmosferyczne. Natomiast sztuczne pola elektromagnetyczne zaczęły pojawiać się w środowisku ponad sto lat temu i były związane z techniczną działalnością człowieka. Promieniowanie elektromagnetyczne występuje wszędzie. Do najważniejszych źródeł promieniowania należą:

- stacje i linie energetyczne,
- nadajniki radiowe i telewizyjne oraz CB-radio i radiostacje amatorskie,
- stacje bazowe telefonii komórkowej,

- wojskowe i cywilne urządzenia radionawigacji i radiolokacji,
- urządzenia powszechnego użytku: kuchenki mikrofalowe, monitory, aparaty komórkowe itp.

Rozwój techniki spowodował znaczny wzrost ilości nadajników radiowo telewizyjnych oraz stacji bazowych telefonii komórkowej. W ostatnich latach pojawiło się wiele publikacji związanych z tematem szkodliwości promieniowania pochodzącego od stacji bazowych, monitorów czy linii wysokiego napięcia. Oddziaływanie pól elektromagnetycznych na ludzi i środowisko jest sprawą niezaprzeczną.

Ustawa Prawo ochrony środowiska w dziale VI określa obowiązki związane z ocenami i pomiarami poziomów pól elektromagnetycznych na terenach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową oraz w miejscach dostępnych dla ludności. Art. 123 ustawy nakłada na Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska obowiązek badania poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku.

Pod koniec 2007 r. opublikowane zostało rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku (Dz. U. z 2007 r. Nr 221, poz. 1645), w którym określono sposób wyboru punktów pomiarowych i wymaganą częstotliwość prowadzenia pomiarów oraz sposoby prezentacji wyników pomiarów. Zakres prowadzenia badań obejmuje pomiary natężenia składowej elektrycznej pola elektromagnetycznego w przedziale częstotliwości co najmniej od 3 MHz do 3000 MHz.

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, ochrona przed polami elektromagnetycznymi polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu środowiska poprzez utrzymanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej poziomów dopuszczalnych lub na tych poziomach, a także przez zmniejszenie poziomów tych pól do wartości dopuszczalnych, w przypadku ich przekroczenia.

Oceny poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku i obserwacji zmian dokonuje Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (art. 123, ust. 1). Monitoring ten, zgodnie z art. 26 ust. 1, pkt. 5 ustawy Prawo ochrony środowiska, obejmuje uzyskiwane na podstawie badań monitoringowych informacje w zakresie promieniowania jonizującego i pól elektromagnetycznych. Badania te powinny być przeprowadzane cyklicznie, przy zastosowaniu ujednoczonych metod zbierania, gromadzenia i przetwarzania danych. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska prowadzi również, aktualizowany corocznie, rejestr zawierający informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych (art. 124 ustawy Prawo ochrony środowiska).

Zmiana pola elektromagnetycznego wzbudza we wszystkich organizmach przepływ prądów elektrycznych. Ma to znaczenie dla organizmu człowieka, w ciele którego płyną prądy związane z funkcjonowaniem m.in. serca czy mózgu. Każde zakłócenie tych prądów, może prowadzić do zaburzeń pracy układu krążenia czy mózgu. Przy małych i średnich częstotliwościach pola elektromagnetycznego mogą wystąpić tzw. efekty nietermiczne, a przy wzroście częstotliwości efekty termiczne (wzrost temperatury ciała, lokalne nagrzewanie powierzchni ciała). Ponadto prowadzone są badania nad wpływem promieniowania elektromagnetycznego na powstawanie nowotworów u człowieka.

Promieniowanie elektromagnetyczne ze względu na graniczną wielkość energii, która potrzebna jest do jonizacji cząstek materii dzieli się na jonizujące i niejonizujące:

- promieniowanie jonizujące występuje w wyniku użytkowania substancji promieniotwórczych w energetyce jądrowej, ochronie zdrowia, przemyśle, badaniach naukowych,
- promieniowanie niejonizujące związane jest ze zmianami pola elektromagnetycznego wytwarzanego przez źródła energetyczne i radiokomunikacyjne. Do źródeł tych zalicza się m.in. urządzenia nadawcze (radio - telewizyjne, telekomunikacyjne - bazowe stacje telefonii komórkowej, radiolokacyjne-radiolinie), jak również urządzenia przemysłowe i linie o napięciu znamionowym 110 kV, 220 kV i 400 kV oraz stacje elektroenergetyczne 400/220/110 kV.

Dla człowieka w zakresie promieniowania elektromagnetycznego istotne są mikrofały, radiofały i fale o bardzo niskiej częstotliwości (VLF), a także fale o ekstremalnie niskiej częstotliwości (FW). Ważną cechą pól elektromagnetycznych jest to, iż ich natężenie spada wraz z rosnącą odległością od źródła, które je wytwarza.

Do źródeł promieniowania elektromagnetycznego zaliczyć można: linie elektroenergetyczne, stacje elektroenergetyczne, stacje nadawcze radiowo-telewizyjne.

Sieci i urządzenia wysokiego napięcia

Przez obszar Gminy Kłobuck przebiega linia elektroenergetyczna o napięciu 400 kV relacji Joachimów – Rogowiec 4 oraz pięć linii przesyłowych 110 kV tj.:

- linia SE 110/15 kV Zagórze – SE 110/15 kV Kiedrzym;
- linia SE 110/15 kV Zagórze – RS 110 kV Kłobuck;
- linia SE 110/30/15/6 kV Kawodrza – SE 110/30/15 kV Kłobuck Południe – RS 110 kV Kłobuck;
- linia RS 110 kV Kłobuck – SE 110/15 kV Działoszyn (ZE Łódź Teren);
- linia RS 110 kV Kłobuck (dwutorowa): 1 tor do SE 110/15 kV Janinów, drugi tor do SE 110/15 kV Panki;

Ponadto na terenie gminy usytuowane są dwie stacje elektroenergetyczne:

- SE 110/30/15 kV Kłobuck Południe – położony w Kłobucku przy ul. Częstochowskiej
- SE 110/15 kV Zagórze – położony w Kłobucku Zagórze.

Instalacje radiokomunikacyjne

Na terenie Gminy Kłobuck usługi telekomunikacyjne w dużej mierze świadczą operatorzy telefonii komórkowych, których szybki rozwój spowodował wzrost źródeł emisji PEM w postaci stacji bazowych. W poniższej tabeli przedstawiono wykaz wydanych przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej pozwoleń radiowych na używanie radiowych urządzeń nadawczo-odbiorczych pracujących w stacjach bazowych telefonii ruchomej według standardu telekomunikacyjnego GSM (GSM900, GSM1800) oraz urządzeń nadawczo-odbiorczych pracujących w stacjach bazowych telefonii ruchomej według standardu telekomunikacyjnego ETSI/UMTS w paśmie 2GHz. Wykaz tych stacji pokazano w tab. 27.

Tabela 27. Wykaz stacji BTS na terenie Gminy Kłobuck

Nazwa Operatora	Nr Decyzji	Data ważności	Miejscowość	Lokalizacja
POLKOMTEL Sp. z o.o.	GSM900/1/17254/2/13	2023-07-31	Kamyk	Grunwaldzka 8
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM900/2/5245/1/05	2015-09-12	Kamyk	Grunwaldzka, dz. 71/28
POLSKA TELEFONIA KOMÓRKOWA CENTERTEL sp. z o.o.	GSM900/3/2742/4/11	2021-10-31	Kamyk	Grunwaldzka 8
POLKOMTEL S.A.	GSM900/1/1623/1/07	2017-10-31	Lgota	Poludniowa 138
POLKOMTEL Sp. z o.o.	GSM900/1/6403/2/12	2023-01-31	Lgota	Poludniowa 138
P4 Sp. z o.o.	GSM900/4/1758/2/13	2019-06-30	Kłobuck	Wieluńska 14
P4 Sp. z o.o.	GSM900/4/1913/3/12	2019-07-31	Kłobuck	Harcerska 4
P4 Sp. z o.o.	GSM900/4/2351/1/10	2020-01-31	Kamyk	Kłobucka 63
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0094/1/13	2020-06-30	Kłobuck	Wieluńska 14
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0154/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Harcerska 4
POLKOMTEL S.A.	GSM900/1/3470/1/08	2018-09-30	Kłobuck	Wyszynskiego
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM900/1/7180/2/13	2023-07-31	Kłobuck	Wyszynskiego
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM900/2/1166/3/08	2018-08-31	Kłobuck	Częstochowska 45
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM900/2/6427/1/08	2018-07-31	Kłobuck	Orzeszkowej, Dz. Nr 375/20
POLSKA TELEFONIA KOMÓRKOWA CENTERTEL sp. z o.o.	MNET/2/10066/1/12	2022-10-31	Kłobuck	Częstochowska
P4 Sp. z o.o.	GSM900/3/1130/3/11	2016-10-24	Kłobuck	Bohaterów Bitwy Pod Moką 4
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0094/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Wieluńska 14
POLKOMTEL S.A.	MNET/4/0154/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Harcerska 4
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM1800/1/2109/1/07	2017-09-30	Kłobuck	Wyszynskiego
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	GSM1800/2/1762/1/08	2018-08-31	Kłobuck	Częstochowska 45
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	MNET/2/10066/1/12	2022-10-31	Kłobuck	Częstochowska
POLSKA TELEFONIA KOMÓRKOWA CENTERTEL sp. z o.o.	GSM1800/3/2504/3/11	2021-10-31	Kłobuck	Bohaterów Bitwy Pod Moką 4
MOBYLAND Sp. z o.o.	LTE1800/10/2458/1/12	2022-08-31	Kłobuck	Wyszynskiego
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0094/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Wieluńska 14
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0154/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Harcerska 4
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0094/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Wieluńska 14
P4 Sp. z o.o.	MNET/4/0154/1/13	2023-06-30	Kłobuck	Harcerska 4
P4 Sp. z o.o.	UMTS2100/4/2133/3/13	2018-08-31	Kłobuck	Wieluńska 14
P4 Sp. z o.o.	UMTS2100/4/2224/1/08	2018-09-30	Kłobuck	Przechodnia 10
P4 Sp. z o.o.	UMTS2100/4/3183/3/12	2019-07-31	Kłobuck	Harcerska 4
POLKOMTEL Sp. z o.o.	UMTS2100/3/3242/1/08	2018-12-31	Kłobuck	Wojska Polskiego 1
POLKOMTEL Sp. z o.o.	UMTS2100/3/4478/1/11	2021-06-30	Kłobuck	Wyszynskiego
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	MNET/2/10066/1/12	2022-10-31	Kłobuck	Częstochowska
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	UMTS2100/2/1875/1/08	2018-08-31	Kłobuck	Orzeszkowa, dz. nr 375/20
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	UMTS2100/2/2596/1/08	2018-12-31	Kłobuck	Częstochowska 45
POLSKA TELEFONIA KOMÓRKOWA CENTERTEL sp. z o.o.	UMTS2100/1/2455/1/08	2018-10-31	Kłobuck	Bohaterów Bitwy Pod Moką 4
P4 Sp. z o.o.	UMTS2100/4/3924/1/11	2021-11-30	Gruszewnia	Kłobucka 63
POLSKA TELEFONIA CYFROWA S.A.	UMTS2100/2/4004/1/11	2021-11-30	Kamyk	Grunwaldzka 8

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej, stan na 10.09.2013 r

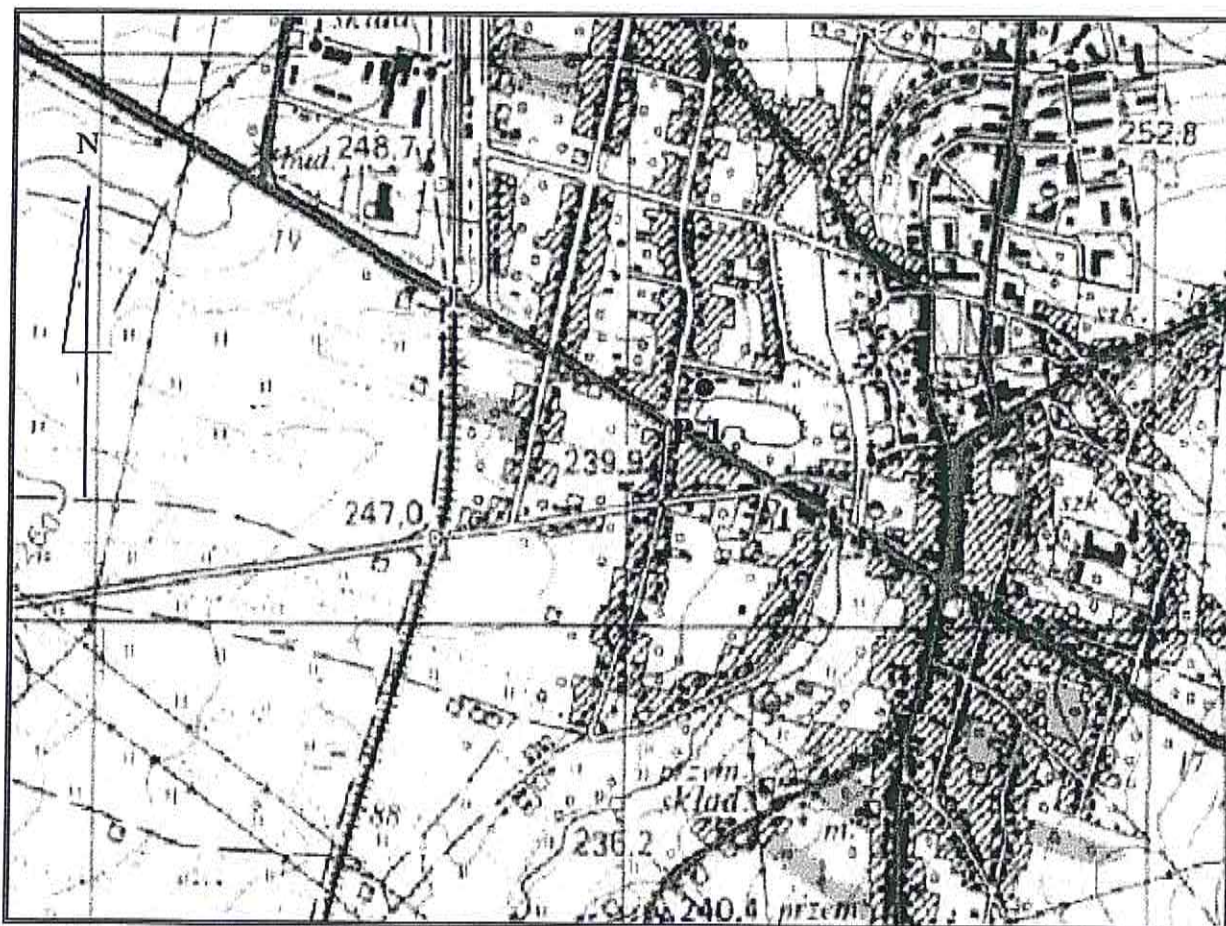

Monitoring promieniowania elektromagnetycznego

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie monitoringu promieniowania elektromagnetycznego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku (Dz. U z 2007 r. Nr 221, poz. 1645) w województwie śląskim jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest on również ustawowo zobowiązany do prowadzenia, aktualizowanego corocznie, rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku. Prowadzenie tego typu monitoringu polega na wyznaczeniu 135 punktów pomiarowych z terenu danego województwa, z podziałem po 45 w każdym roku trzyletniego cyklu pomiarowego. Punkty kontrolne powinny być rozmieszczone równomiernie na terenie całego województwa, po 15 dla każdej z trzech kategorii tj.:

- centralnych dzielnic lub osiedli miast o liczbie mieszkańców przekraczającej 50 tys.,
- pozostałych miast,
- terenów wiejskich.

W ramach Państwowego Monitoringu Środowiska w latach 2010 – 2012, WIOŚ skontrolował po 45 punktów na terenie województwa śląskiego, z czego tylko jeden punkt zlokalizowany był na terenie Gminy Kłobuck. Miejsce kontroli usytuowane zostało w mieście Kłobuck na ul. Wielińskiej, które zostało zakwalifikowane do kategorii „pozostałe miasta”. Pomiar wykonany 18 maja 2011r. wykazał natężenie pola elektrycznego 0,70 V/m, w związku z czym nie stwierdzono wartości ponadnormatywnej. Lokalizację punktu przedstawiono na rys. 6. Warto nadmienić, iż zostanie on ponownie skontrolowany w 2014 r.

Rysunek 6. Położenie punktu pomiarowego promieniowania elektromagnetycznego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska

(Źródło: Sprawozdanie z badań nr 854/2012, Wydział Monitoringu Środowiska WIOŚ w Katowicach, 08.06.2012 r.)

5.12. Rozwój edukacji ekologicznej

Edukacja ekologiczna jest jednym z podstawowych warunków realizacji Programu ochrony środowiska. Świadome wspólnoty społeczne podejmują liczne lokalne akcje proekologiczne oraz sprawują społeczną kontrolę nad działaniami przedsiębiorstw i instytucji. Dlatego też konieczne jest zapewnienie mieszkańcom Gminy Kłobuck szerokiego dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie, a także o działaniach instytucji w sektorze ochrony środowiska.

Droga do racjonalnego gospodarowania środowiskiem i jego zasobami naturalnymi prowadzi przede wszystkim przez świadomość ekologiczną mieszkańców gminy.

Kierunki edukacji w Polsce wyznacza Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”. Strategia ta identyfikuje i hierarchizuje główne cele edukacji środowiskowej, wskazując jednocześnie możliwości ich realizacji. Jednym z podstawowych zapisów Strategii jest założenie, iż edukacja ekologiczna powinna obejmować całe społeczeństwo, wszystkie grupy wiekowe, zawodowe, a także decydentów na szczeblu centralnym i lokalnym. Wskazuje ona na konieczność włączania treści dotyczących ochrony środowiska do programów edukacji formalnej, a także wspierania programów edukacji nieformalnej.

Działania prowadzone w zakresie edukacji ekologicznej muszą docierać do wszystkich grup społecznych i wiekowych, dlatego ważne jest znalezienie odpowiednich środków przekazu. W zależności od formy i treści przekazu, można wyróżnić następujące grupy, do których powinny być kierowane odpowiednio przygotowane informacje:

- pracownicy administracji publicznej,
- nauczyciele i dziennikarze,
- dzieci i młodzież,
- dorośli mieszkańcy,
- przedsiębiorcy.

Ważnym elementem realizacji polityki ekologicznej jest także współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi.

Edukację ekologiczną najłatwiej jest prowadzić wśród dzieci i młodzieży w trakcie zajęć szkolnych. Bardzo ważne są wówczas zajęcia terenowe oparte na bezpośrednim kontakcie ucznia z przedstawioną problematyką, co pomaga wykształcić u niego umiejętność wnikliwej obserwacji, spostrzegawczości, kojarzenia i wyciągania odpowiednich wniosków. Należy także uwrażliwić dzieci i młodzież szkolną na zaistniałe zagrożenia środowiska naturalnego na tle problemów społecznych gminy jako obszaru rozwoju ośadnictwa, przemysłu i drobnej działalności rzemieślniczo-usługowej, a także komunikacji, turystyki i rolnictwa oraz obszaru o wartościach zasobnych przyrodniczo.

Dla skutecznego wdrożenia założeń niniejszego dokumentu kluczowe znaczenie ma także odpowiednie przygotowanie pracowników administracji państwowej, samorządowej, nauczycieli oraz pracowników firm, a także ogólnodostępna akcja informacyjna dla społeczeństwa. Wśród mieszkańców gminy należy wzbudzić zainteresowanie stanem środowiska i możliwościami jego poprawy, a także wywołać poczucie odpowiedzialności i zaangażowania ich w procesy decyzyjne.

Edukacja ekologiczna mieszkańców może być promowana m.in. poprzez druk ulotek i broszurek informacyjnych dostarczanych do każdego gospodarstwa domowego, plakaty rozwieszane w często odwiedzanych przez mieszkańców gminy miejscach np. w przedszkolach, szkołach, w okolicy kościołów i sklepów, publikacje w prasie lokalnej czy konkursy i informacje przekazywane w trakcie ogłoszeń parafialnych.

Edukacja ekologiczna w Gminie Kłobuck

Na terenie Gminy Kłobuck edukacja ekologiczna jest szeroko rozpropagowana wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. W wielu szkołach na terenie gminy funkcjonuje Liga Ochrony Przyrody albo koło ekologiczne. Organizowane są liczne akcje np. apele i konkursy o tematyce ekologicznej z zakresu ochrony przyrody i gospodarki odpadami i inne.

Uczniowie biorą również udział w cyklicznych akcjach takich jak: „Sprzątanie Świata” i „Dzień Ziemi”, a także konkursach dendrologicznych czy zbiórkach odpadów (surowców wtórnych).

Wszystkie w/w działania są dofinansowywane przez Gminę Kłobuck.

Zgodnie z informacjami zawartymi w „Raporcie z wykonania Programu Ochrony Środowiska Gminy Kłobuck oraz Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck w latach 2011-2012” – Uchwała Nr 331/XXXIV/2013 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 23 września 2013 r., wydatki na edukację ekologiczną, w latach 2011-2012 wyniosły:

- 2011 r. – 1 695,25 zł,
- 2012 r. – 1 599,26 zł.

Wybrane działania realizowane w ramach edukacji ekologicznej

W ramach działań związanych z edukacją ekologiczną, na terenie województwa śląskiego organizowany jest konkurs „EkoAktywni”, którego organizatorem jest WFOŚiGW w Katowicach. Konkurs kierowany jest do organizacji społecznych prowadzących działalność proekologiczną o charakterze lokalnym na terenie województwa.

W ramach trzeciej edycji niniejszego konkursu „EkoAktywni 2010”, **Szkolne Koło LOP przy Szkole Podstawowej nr 1 w Kłobucku** zostało laureatem konkursu i otrzymało nagrodę pieniężną.

W dniu 7 czerwca 2010 roku podczas uroczystości w Katowicach z udziałem przedstawiciela Urzędu Miejskiego w Kłobucku, opiekunka koła odebrała przyznaną nagrodę.

Sprawozdanie do konkursu przedstawiające formy prowadzonej działalności wraz z uzyskanymi efektami przez koło obejmowało:

- realizację zadań programu edukacyjnego „Zaadoptuj rzekę”,
- organizację konkursów szkolnych, udział w konkursach regionalnych i powiatowych, których organizatorem był Zarząd Okręgu LOP w Częstochowie oraz Zarząd Oddziału LOP w Kłobucku,
- udział w ochroniarskich akcjach środowiskowych oraz uroczystościach: „Święto Drzewa”, „Dzień Ziemi”, „Święto Polskiej Niezapominajki”,
- segregację odpadów i zbiórkę surowców wtórnych,
- działania na rzecz kształtowania krajobrazu i wzrostu różnorodności biologicznej poprzez stworzenie Kącika Ekologicznego jako zielonej sali lekcyjnej w szkole,
- opracowywanie artykułów przyrodniczych i ochroniarskich do wydawanej przez koło gazетки „Ekoaktywni i przyjaźni dla środowiska”.

W ramach akcji **Sprzątanie Świata - Polska 2012** – „Kocham, lubię, szanuję...Nie śmieję” dzieci w wieku przedszkolnym porządkowały teren placu zabaw wokół przedszkola zbierając odpady do worków i segregując je. Ponadto w ramach kampanii „Pola Nadziei” dzieci sadziły cebulki żonkili na klombie placu przedszkolnego.

Warto nadmienić, iż w akcji **Sprzątanie Świata - Polska 2011** wzięli udział osadzeni z Aresztu Śledczego w Wąsoszu Górnym. Akcję przeprowadzono przy współpracy z samorządami Opatowa, Kłobucka, Lipia oraz Popowa. Na terenie tych gmin skazani z Oddziału Zewnętrznego AŚ w dniach od 16 do 18 września zbierali śmieci przy drogach, łączących poszczególne miejscowości, a także porządkowali tereny zielone. Prace obejmowały również oczyszczanie przepustów i rowów melioracyjnych.

Ścieżka dydaktyczna przyrodniczo-leśna w Nadleśnictwie Kłobuck

Ścieżka przyrodniczo-leśna w nadleśnictwie Kłobuck obejmuje dwie trasy: rowerową o długości 12,7 km i pieszą o długości 4,5 km.

Trasa rowerowa biegnie od stanowiska chronionego wawrzynka wilczetyko w Leśnictwie Pierzchno przez rezerwat Zamczysko do zalewu w Zakrzewie. Z kolei trasa piesza rozpoczyna się w rezerwacie przyrody Dębowa Góra i biegnie do zalewu w Zakrzewie i pomnika przyrody obok siedziby Nadleśnictwa Kłobuck.

Przystanki ścieżki rowerowej w Nadleśnictwie Kłobuck obejmują:

- przystanek 1 – stanowisko wawrzynka wilczetyko,
- przystanek 2 – rezerwat „Zamczysko”,
- przystanek 3 – pozyskiwanie nasion modrzewia europejskiego,
- przystanek 4 – Czarna Olsza,

- przystanek 5 – pomnik przyrody Dąb szypułkowy,
- przystanek 6 – grupa drzew pomnikowych,
- przystanek 7 – fragment buczyny z pomnikiem przyrody,
- przystanek 8 – pomnik przyrody,
- przystanek 9 – zalew w Zakrzewie.

Przystanki ścieżki pieszej w Nadleśnictwie Kłobuck obejmują:

- przystanek A – rezerwat „Dębowa Góra”,
- przystanek B – zalew w Zakrzewie,
- przystanek C – pomnik przyrody.

Ważną rolę w procesie edukacji ekologicznej pełnią organizacje pozarządowe, których liczne akcje bardzo dobrze uzupełniają działania prowadzone przez instytucje samorządowe.

Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje Program Edukacji Ekologicznej realizowany przez Polski Klub Ekologiczny Okręg Górnośląski w Katowicach. Głównym celem Programu jest budowa świadomości i wrażliwości społeczeństwa oraz kształtowanie jego właściwych zachowań wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego regionu. Program skierowany jest do różnych grup wiekowych, a jego podstawowymi elementami są:

- finansowany ze środków WFOŚiGW oraz Urzędu Miasta w Katowicach „*Biuletyn Ekologiczny*” - wydawany co miesiąc, zawierający artykuły związane z polityką ekologiczną i informacje o działaniach i osiągnięciach kół i okręgu PKE,
- organizację comiesięcznego otwartego spotkania, w trakcie którego odbywają się wykłady dotyczące aktualnych tematów z różnych dziedzin ochrony zdrowia i środowiska,
- serwis internetowy zawierający bieżące dane o przedsięwzięciach i inicjatywach PKE OG,
- szkolenia nauczycieli w małych miastach i gminach odnośnie nauki ekologii,
- organizowanie różnorodnych kampanii informacyjnych,
- współpraca z mediami,
- aktywizacja kół terenowych,
- integracyjne spotkania mające na celu poszerzenie wiedzy z zakresu ochrony środowiska.

6. Priorytety ekologiczne, cele i kierunki ochrony środowiska

6.1. Cel nadrzędny Programu

Nadrzędny cel „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” został określony jako:

Rozwój gospodarczy Gminy Kłobuck przy zachowaniu i poprawie stanu środowiska naturalnego

Cel ten jest zgodny z założeniami Polityki Ekologicznej Państwa. Poprawa stanu środowiska naturalnego jest celem długookresowym Programu, u którego podstaw leży wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Kłobuck.

Cel ten jest także zgodny z celem nadrzędnym wojewódzkiej Polityki Ekologicznej Województwa Śląskiego, który został zdefiniowany w „*Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018*”. Cel ten brzmi: *Rozwój gospodarczy przy zachowaniu i poprawie stanu środowiska naturalnego województwa.*

Ponadto cel jest także zgodny z wizją rozwoju województwa śląskiego zdefiniowaną w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „*ŚLĄSKIE 2020*”. Osiągnięcie określonej w Strategii wizji rozwoju powinno być realizowane poprzez założenie, że województwo śląskie, w tym Gmina Kłobuck

będzie regionem „czystym” we wszystkich komponentach środowiska naturalnego, zapewniającym zachowanie bioróżnorodności obszarów, stwarzającym warunki do zdrowego życia i realizującym zasady zrównoważonego rozwoju.

Cel sprecyzowany w niniejszym Programie przyczyni się także do osiągnięcia celu strategicznego IV określonego w „Strategii Rozwoju Powiatu Kłobuckiego”, który został sprecyzowany jako: *Poprawa stanu środowiska naturalnego w powiecie w ramach, którego wyznaczono następujący cel operacyjny: Zmniejszenie zagrożeń ekologicznych.*

6.2. Powietrze atmosferyczne

Podstawowym celem polityki ekologicznej w zakresie ochrony powietrza w perspektywie średniookresowej jest osiągnięcie takiego jego stanu, który nie będzie zagrażał zdrowiu ludzi i środowisku oraz będzie spełniał wymagania prawne w zakresie jakości powietrza i norm emisyjnych. Cele ilościowe wynikają z programów krajowych, zobowiązań przyjętych w Traktacie Akcesyjnym i ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Cel długookresowy do 2021 r.

Kontynuacja działań związanych z poprawą jakości powietrza oraz ograniczanie zużycia energii i wzrost wykorzystania energii z odnawialnych źródeł

W najbliższych latach niezbędne jest ograniczanie niskiej emisji ze źródeł komunalnych, która jest istotnym źródłem przyczyniającym się do występowania przekroczeń poziomów dopuszczalnych dla pyłu PM10. Za przekraczanie dopuszczalnych norm jakości powietrza w dużej mierze odpowiedzialna jest także komunikacja. Za przekraczanie dopuszczalnych norm jakości powietrza odpowiedzialne są także zakłady przemysłowe. Konieczne jest zatem wspieranie działań inwestycyjnych w zakresie ochrony powietrza podejmowanych przez przedsiębiorców. Zmniejszeniu wielkości emisji służyć będzie także wsparcie rozwoju odnawialnych źródeł energii, jak i zwiększanie efektywności jej wykorzystania oraz zmniejszanie materiałochłonności gospodarki.

Za przekraczanie dopuszczalnych norm jakości powietrza w dużej mierze odpowiedzialny jest transport samochodowy. Należy promować rozwiązania ograniczające emisję z transportu, takie jak kompleksowe i zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu w Gminie, budowa obwodnic oraz zintegrowany system kierowania ruchem ulicznym (upłynnienie ruchu), wprowadzanie środków transportu, które są mniej emisyjne (transport publiczny, kolej, rower), jak i działań edukacyjnych.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Wdrażanie Programu Ochrony Powietrza, zgodnie z wynikami rocznej oceny jakości powietrza w strefach.
- Wymiana starych niskosprawnych kotłowni na kotły nowszej generacji.
- Termomodernizacja budynków.
- Budowa lub modernizacja sieci ciepłych i podłączenie do nich odbiorców indywidualnych.
- Wspieranie rozwiązań pozwalających na unikanie lub zmniejszanie wielkości emisji z transportu oraz mających na celu wdrożenie europejskich standardów emisji ze środków transportu i zapewnienie wysokiej jakości paliw.
- Wspieranie rozwoju odnawialnych źródeł energii (biomasa, biogaz, energia geotermalna) oraz technologii zwiększających efektywne wykorzystanie energii i zmniejszających materiałochłonność gospodarki.
- Zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i możliwości ochrony powietrza, w tym oszczędności energii, modernizacji ogrzewania i stosowania odnawialnych źródeł energii.
- Systematyczne wprowadzanie nowoczesnych i przyjaznych środowisku technologii, z uwzględnieniem biopaliw oraz modernizacja układów technologicznych.

- Restrykcyjne przestrzeganie wymogów uwzględniania celów ochrony powietrza w programach, strategiach i politykach sektorowych.
- Budowa, przebudowa i modernizacja nawierzchni dróg.

6.3. Zasoby wód podziemnych i powierzchniowych

Cel długookresowy do 2021 r.

**Przywrócenie dobrej jakości wód powierzchniowych
oraz ochrona jakości wód podziemnych**

W Gminie Kłobuck zanieczyszczenie wód związane jest z następującymi aspektami:

- spływy obszarowe z terenów rolnych,
- nieuregulowane spływy wód deszczowych z terenów zurbanizowanych i uprzemysłowionych,
- źle składowane i zabezpieczone przyzmy odbiornika oraz zbiorniki na gnojowicę położone w pobliżu cieków wodnych,
- niesprawnie działające systemy urządzeń melioracyjnych,
- przesięki z nieuszczelnionych szamb z gospodarstw położonych przy rzekach.

Istotnym problemem jest także nadmierna eksploatacja ujęć wodnych, co w konsekwencji powoduje obniżanie się zwierciadła wód gruntowych.

Priorytetowe są działania na rzecz pełnego skanalizowania gminy, a w obszarach, gdzie jest to ekonomicznie nieuzasadnione, zapewnienie indywidualnych rozwiązań, np. w postaci przydomowych oczyszczalni ścieków.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Rozbudowa sieci kanalizacyjnej.
- Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej wraz z ujęciami.
- Rozbudowa kanalizacji deszczowej i separatorów a także połączenie budowy systemów podczyszczających z budową i modernizacją dróg.
- Zaopatrzenie w szczelne zbiorniki bezodpływowe gospodarstw nieobjętych siecią kanalizacyjną.
- Wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, w miejscach, w których jest to uzasadnione ekonomicznie i technicznie.
- Bieżąca kontrola sprawności systemów odprowadzania ścieków oraz stanu technicznego zbiorników bezodpływowych.
- Rozwój współpracy ze wszystkimi instytucjami wpływającymi na jakość wód, wspieranie edukacji ekologicznej w zakresie racjonalnej gospodarki wodami i jej ochrony przed zanieczyszczeniami.
- Racjonalne dawkowanie i przestrzeganie kalendarza stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin.
- Promowanie proekologicznych zasad uprawy, chowu i produkcji rolnej.
- Wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego odpowiednich zapisów chroniących obszary szczególnie wrażliwe przed ingerencją mogącą spowodować pogorszenie jakości wody.
- Kształtowanie świadomości ekologicznej na temat zasad korzystania z zasobów środowiska wodnego.

6.4. Edukacja ekologiczna

Jednym z istotnych elementów w realizacji celów „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” jest edukacja ekologiczna społeczeństwa.

Stałe podnoszenie świadomości ekologicznej, jako element wzmacniający poziom akceptacji działań proekologicznych podejmowanych przez instytucje publiczne wynika bezpośrednio z Polityki Ekologicznej Państwa.

Edukacja ekologiczna ma na celu zapewnienie rozwoju społeczeństwa realizującego zasady zrównoważonego rozwoju i posiadającego umiejętność oceny stanu bezpieczeństwa ekologicznego. Natomiast prawo do informacji o środowisku jest jednym z najważniejszych instrumentów ochrony środowiska i elementem, dzięki któremu społeczeństwo ma możliwość wpływania na procesy podejmowania decyzji, których skutki mają znaczenie dla środowiska.

Podejmowane akcje ekologiczne kierowane do mieszkańców Gminy zwłaszcza dla dzieci i młodzieży, procentują zmniejszeniem zaśmiecenia i zanieczyszczenia środowiska, stąd celowe jest ich kontynuowanie.

Cel długookresowy do 2021 r.

Wykształcenie u mieszkańców Gminy Kłobuck postawy przyjaznej środowisku oraz zagwarantowanie szerokiego dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Współdziałanie z mediami w zakresie prezentacji stanu środowiska i działań podejmowanych na rzecz jego ochrony.
- Współpraca ze szkołami, przedstawicielami środowiska naukowego i pozarządowymi organizacjami w celu wykorzystania różnorodnych form edukacji ekologicznej.
- Organizacja i pomoc merytoryczna w takich przedsięwzięciach jak:
  - ✓ konkursy związane z tematyką środowiskową (przede wszystkim lokalną),
  - ✓ organizacja Dnia Ziemi, Sprzątania Świata
  - ✓ prowadzenie programów autorskich czy innowacji pedagogicznych w szkołach,
  - ✓ programy edukacyjne np. związane z gospodarowaniem odpadami w gminie lub innym realizowanym przez gminę przedsięwzięciem na rzecz środowiska,
  - ✓ prenumerata czasopism przyrodniczych i ekologicznych,
  - ✓ wzbogacanie bibliotek szkolnych w materiały dydaktyczne przydatne w realizacji zagadnień związanych z ekologią i ochroną środowiska,
  - ✓ wspieranie programów i ekologicznych przedsięwzięć szkół w niezbędne pomoce naukowe wykorzystywane podczas realizacji tych działań,
  - ✓ szkolenia i pokazy praktyczne dla rolników i działkowców w zakresie gospodarki ekologicznej i produkcji zdrowej żywności.

6.5. Gospodarka odpadami komunalnymi

Podstawowym celem w zakresie gospodarki odpadami dla województwa śląskiego jest stworzenie systemu zgodnego z hierarchią pożądanego postępowania z odpadami, w której priorytetem jest zapobieganie powstawaniu odpadów a następnie przygotowanie do ponownego użycia, recykling i inne metody odzysku. Unieszkodliwianie jest natomiast najmniej pożądaną formą zagospodarowania odpadów. Dzięki takiemu postępowaniu nastąpi znaczące ograniczenie składowania odpadów, szczególnie odpadów ulegających biodegradacji. Powinno również nastąpić zwiększenie ilości wykorzystanych odpadów komunalnych do celów energetycznych. Zgodnie z założeniami KPGO 2014, Polityki Ekologicznej Państwa, Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego (Śląskie 2020), jak również polityki unii europejskiej w zakresie gospodarki odpadami, przyjęto cele dla poszczególnych grup odpadów (tj. odpadów komunalnych, odpadów niebezpiecznych i odpadów innych niż niebezpieczne), które przedstawiono poniżej.

Cele główne:

- Gospodarowanie odpadami komunalnymi w oparciu o regionalną instalację przetwarzania odpadów,
- Zwiększenie udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska,
- Selektywne zbieranie odpadów ulegających biodegradacji i w konsekwencji ograniczenie składowania tych odpadów,

- Zwiększenie ilości zbieranych selektywnie odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych,
- Wylimitowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów.

Cele krótko i długookresowe (zgodnie z KPGO 2014 oraz „Prognozą zmian w zakresie gospodarki odpadami” – MŚ 2010 r.):

- wdrożenie nowego systemu gospodarowania odpadami w Gminie Kłobuck,
- objęcie wszystkich mieszkańców gminy zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych,
- zapewnienie wszystkim mieszkańcom gminy możliwości selektywnego zbierania odpadów,
- zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji unieszkodliwianych przez składowanie. W stosunku do ilości tych odpadów wytwarzanych w województwie śląskim w 1995 r., dopuszcza się do składowania następujące ilości odpadów ulegających biodegradacji: w 2013 r. nie więcej niż 50%, w 2020 r. nie więcej niż 35%.
- przygotowanie do ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych, przynajmniej takich jak papier, metal, tworzywa sztuczne i szkło z gospodarstw domowych i w miarę możliwości odpadów innego pochodzenia podobnych do odpadów z gospodarstw domowych na poziomie minimum 50% ich ilości wytwarzanych do końca 2020 r. Natomiast dla 2013 r. przyjęto następujące poziomy selektywnego zbierania:
  - ✓ Papieru i tektury - 15%,
  - ✓ Szkła – 25%,
  - ✓ Metali – 15%,
  - ✓ Tworzyw sztucznych – 15%.
- wydzielenie odpadów wielkogabarytowych ze strumienia odpadów komunalnych. Zakłada się następujący rozwój systemu selektywnego gromadzenia odpadów wielkogabarytowych: 2013 r.: 25%, 2020 r.: 50%,
- wydzielenie odpadów budowlano-remontowych ze strumienia odpadów komunalnych. Zakłada się następujące poziomy przygotowania do ponownego użycia, recyklingu oraz innych form odzysku materiałów budowlanych i rozbiórkowych: 2020 r.: 70%,
- wydzielenie odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych. Zakłada się następujące poziomy selektywnego gromadzenia odpadów niebezpiecznych: 2013 r.: 10%, 2020 r.: 50%,
- selektywne zbieranie odpadów ulegających biodegradacji kuchennych i ogrodowych. Zakłada się następujące poziomy selektywnego zbierania tych odpadów: 2020 r.: 20%,
- selektywne zbieranie odpadów z terenów zielonych. Zakłada się następujące poziomy selektywnego zbierania tych odpadów: 2013 r.: 70%, 2020 r.: 90%,
- utworzenie organizacyjnych struktur ponadgminnych zarządzających gospodarką odpadami komunalnymi w ramach regionalnych systemów,
- podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

6.6. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego

Cel długookresowy do 2021 r.

Ochrona różnorodności biologicznej środowiska przyrodniczego gminy poprzez zintensyfikowanie działań związanych z ochroną prawną

Priorytetowym zadaniem w zakresie ochrony przyrody będzie zachowanie, odtworzenie i zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej na różnych poziomach organizacji: wewnątrzgatunkowym (genetycznym), gatunkowym oraz ponadgatunkowym (ekosystemowym). Ochrona różnorodności biologicznej związana jest z ochroną zasobów przyrody i krajobrazu, niezależnie od formalnego statusu ochronnego tych terenów i sposobu ich użytkowania.

Ważnym zadaniem gminy będzie zapewnienie odpowiednich warunków ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców.

Równie ważna jest edukacja ekologiczna, to jest kształcenie i wychowywanie społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego, budowanie poczucia tożsamości regionalnej, także w sferze środowiska przyrodniczego.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Zachowanie cennych przyrodniczo obszarów, dotychczas niechronionych prawnie, poprzez objęcie ich proponowanymi formami ochrony przyrody,
- Wzmacnianie roli opracowań ekofizjograficznych przy uzgadnianiu zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- Ochrona i rozbudowa istniejącej zieleni urządzonej, wzmocnienie roli rekreacyjnej terenów zielonych,
- Właściwy rozwój i obsługa ruchu turystycznego, w tym przestrzeganie wymagań ochrony środowiska w odniesieniu do nowo powstających obiektów turystycznych i rekreacyjnych, selektywny dostęp do terenów cennych przyrodniczo oraz ochrona tych terenów,
- Prowadzenie szkoleń i edukacji w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, promowanie miejsc cennych przyrodniczo, w tym tworzenie ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych,

6.7. Ochrona lasów

Cel długookresowy do 2021 r.

Prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej

W lasach Skarbu Państwa działalność gospodarczą regulują plany urządzania lasów, natomiast w przypadku lasów niestanowiących własność Skarbu Państwa uproszczone plany urządzania lasów i inwentaryzacja lasów.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłobuck terenów do zalesiania, z uwzględnieniem warunków przyrodniczo - krajobrazowych.
- Zachowanie różnorodności biologicznej środowiska leśnego.
- Bieżąca obserwacja środowiska leśnego w celu przeciwdziałania zagrożeniom ze strony czynników abiotycznych (szkody przemysłowe, pożary) i biotycznych (choroby drzew, działalność szkodników).
- Podnoszenie świadomości i wiedzy ekologicznej społeczeństwa w zakresie leśnictwa w tym właścicieli lasów w zakresie wzbogacania i racjonalnego użytkowania zasobów leśnych w ramach nadzoru nad gospodarką leśną.
- Likwidacja dzikich wysypisk na terenach leśnych.

6.8. Ochrona gleb

Cel długookresowy do 2021 r.

Racjonalne wykorzystywanie zasobów glebowych

Głównymi zadaniami w zakresie ochrony gleb będą działania prewencyjne polegające na wspieraniu dobrych praktyk rolniczych przeciwdziałających erozji gleb oraz restrykcyjne przestrzeganie ochrony gruntów w sferze działalności gospodarczej.

Zrównoważony i właściwy poziom składników pokarmowych w glebie wpływa na uzyskanie wysokich plonów o niskiej zawartości metali ciężkich. Zarówno niedobór jak i nadmiar składników odżywczych w glebie może być czynnikiem ograniczającym wielkość i pogarszającym jakość plonów. Racjonalne nawożenie powinno opierać się na wynikach analiz chemicznych gleby, określających jej zasobność w składniki mineralne oraz wymaganiach pokarmowych uprawianych gatunków roślin. Na użytkach rolnych należy gospodarować zgodnie z zasadami „Dobrej Praktyki Rolniczej”.

Kierunki działań na lata 2014-2017

- Koordynowanie działań dotyczących upowszechniania zasad „Dobrych Praktyk Rolniczych”.
- Wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie gleb i ziemi.
- Rozwój monitoringu gleb.
- Edukacja ekologiczna społeczeństwa w zakresie ochrony powierzchni ziemi, w tym promowanie rolnictwa ekologicznego.

6.9. Tereny przemysłowe

Cel długookresowy do 2021 r.

Stworzenie warunków i mechanizmów dla zagospodarowania terenów przemysłowych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju

Głównym zadaniem jest wzmocnienie i usprawnienie przekształcania terenów zdegradowanych i przemysłowych służące realizacji celów rozwojowych, zarówno na terenie Gminy Kłobuck jak i w skali całego powiatu.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Uwzględnienie potrzeb związanych z zagospodarowaniem terenów przemysłowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Likwidacja dzikich wysypisk śmieci.
- Bieżąca aktualizacja systemu identyfikacji terenów przemysłowych oraz aktualizacja bazy danych.
- Ograniczenie procesu przejmowania terenów nie zdegradowanych pod inwestycje przemysłowe.

6.10. Ochrona przed powodzią

Cel długookresowy do 2021 r.

Racjonalizacja gospodarowania zasobami wodnymi Gminy Kłobuck oraz zapobieganie skutkom wezbrań powodziowych

Zasady dotyczące gospodarowania wodami określone w Ramowej Dyrektywie Wodnej traktują wodę, jako dobro dziedziczone. Dlatego dobro to musi być chronione, co narzuca na użytkowników wód, obowiązek zrównoważonego korzystania z ich zasobów. Tak, więc istotną rolę głównie w podejściu społecznym odgrywa efektywna ochrona przed powodzią.

Profilaktyka przeciwpowodziowa to odpowiednie kształtowanie zabudowy obszarów zalewowych poprzez uzgadnianie planów zagospodarowania, warunków zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji, mające na celu przeciwdziałanie nadmiernej zabudowie dolin rzecznych, zmianie ukształtowania terenu na terenach zalewowych mającego negatywny wpływ na przepływ wód wezbraniowych, opracowywanie studium ochrony przeciwpowodziowej ustalające granice zasięgu wód powodziowych o określonym prawdopodobieństwie występowania oraz kierunki ochrony przed powodzią, współpraca w zakresie ochrony przeciwpowodziowej ze Śląskim Zarządem Melioracji i Urządzeń Wodnych w Katowicach oraz z Powiatowym Zespołem Zarządzania Kryzysowego.

Profilaktyka przeciwpowodziowa w ramach prowadzenia prac utrzymaniowych koryt rzecznych obejmuje:

- utrzymanie drożności rzek poprzez usuwanie zwalonych drzew i lokalne pogłębienia, w celu umożliwienia swobodnego przepływu wód i lodów,
- ochronę brzegów przed erozją boczną poprzez budowę urządzeń wodnych (opaski brzegowe, tamy poprzeczne i podłużne) na tych odcinkach koryta, gdzie wymywany brzeg zbliża się do stopy wału przeciwpowodziowego,

- lokalne roboty pogłębiarskie na szczególnie wypłyconych odcinkach rzek, gdzie występują zagrożenia pojawiania się zatorów lodowych i śryżowych.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Bieżąca kontrola systemu obiektów urządzeń zabezpieczających przed powodzią.
- Aktualizacja planu zagospodarowania przestrzennego gminy z uwzględnieniem obszarów zagrożonych powodzią.
- Bieżąca konserwacja cieków wodnych.
- Modernizacja systemów melioracyjnych.
- Utrzymanie koryt rzecznych.

6.11. Ochrona zasobów kopalin

Cel długookresowy do 2021 r.

Zrównoważona gospodarka zasobami naturalnymi

Właściwe gospodarowanie zasobami geologicznymi powinno prowadzić do ochrony zasobów kopalin i wykorzystania środowiska geologicznego dla celów produkcyjnych. Należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że wykorzystanie gospodarcze zasobów kopalin stoi często w konflikcie z pozostałymi zasobami przyrody. Kształtowanie polityki w zakresie ich zagospodarowania wymaga wspólnych działań podmiotów gospodarczych, samorządów lokalnych oraz organów administracji publicznej. Starannego wyważenia wymagają z jednej strony czynniki niezmiennie, składające się na szeroko pojęte warunki geologiczne (morfologia, sieć hydrograficzna, bogactwa naturalne oraz zasoby wód podziemnych), z drugiej strony wymagania i oczekiwania związane z rozwojem osadnictwa i działalności gospodarczej.

Ważne jest również promowanie substytutów kopalin. Natomiast tereny poeksploatacyjne powinny być na bieżąco poddawane procesowi rekultywacji.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Sukcesywna rekultywacja i zagospodarowanie terenów po eksploatacji złóż kopalin,
- Wspieranie prac związanych z rozpoznawaniem i dokumentowaniem złóż kopalin zwłaszcza surowców, mogących stanowić element rozwoju gospodarczego gminy,
- Ochrona zasobów perspektywicznych kopalin dzięki zamieszczaniu odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- Podejmowanie działań zmierzających do eliminowania nielegalnego wydobycia kopalin na potrzeby lokalne,
- Racjonalne korzystanie z surowców mineralnych,

6.12. Ochrona przed hałasem

Cel długookresowy do 2021 r.

Zmniejszenie zagrożenia emisją hałasu dla mieszkańców gminy przede wszystkim pochodzącą ze źródeł komunikacyjnych

Politykę Unii Europejskiej w zakresie walki z hałasem określa dyrektywa 2002/49/WE w sprawie oceny i zarządzania hałasem w środowisku. Ponadto problem zagrożenia hałasem należy integrować z aspektami planowania przestrzennego w opracowywaniu lub wprowadzaniu zmian do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona przed hałasem Gminy Kłobuck powinna obejmować przede wszystkim hałas komunikacyjny. Do działań tych należy włączyć także budowę ekranów akustycznych oraz zabezpieczenie i modernizację budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej szczególnie narażonych na hałas, pod kątem zabezpieczeń akustycznych (głównie montaż okien dźwiękoszczelnych). Warto nadmienić, iż na stopień zagrożenia hałasem wpływa także stan

techniczny dróg, dlatego konieczne jest przeprowadzanie remontów odcinków dróg o najbardziej zdezastowanej nawierzchni.

Szereg podmiotów gospodarczych powoduje uciążliwość hałasową do najbliższego otoczenia, dlatego ważna jest także kontrola instalacji emitujących hałas do środowiska przez służby WIOŚ.

Kierunki działań na lata 2014-2017

- Wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów dotyczących standardów akustycznych.
- Prowadzenie monitoringu hałasu komunikacyjnego w miejscach potencjalnego występowania największych uciążliwości.
- Budowa ekranów akustycznych wzdłuż ciągów komunikacyjnych.
- Bieżąca modernizacja stanu technicznego nawierzchni dróg.
- Modernizacja budynków mieszkalnych pod kątem zabezpieczeń akustycznych.
- Kontrola jednostek emitujących hałas oraz egzekwowanie przestrzegania dopuszczalnego poziomu hałasu w środowisku.
- Opracowanie i wdrożenie systemu informowania społeczeństwa o stanie klimatu akustycznego i trendach jego zmian w oparciu o najnowsze techniki informatyczne i multimedialne.

6.13. Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Cel długookresowy do 2021 r.

Ochrona mieszkańców Gminy Kłobuck przed oddziaływaniem promieniowania elektromagnetycznego

Wzrost stacji bazowych telefonii komórkowej, jaki dokonał się na przestrzeni kilku ostatnich lat na terenie Gminy Kłobuck, pozwala przypuszczać, iż w latach kolejnych przybywać będą tego typu stacje. Dlatego bardzo istotnym działaniem z zakresu ochrony przed polami elektromagnetycznymi jest dalsza kontynuacja monitoringu poziomu pól elektromagnetycznych oraz wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed tymi polami. Ważnym elementem jest również edukacja ekologiczna społeczeństwa, zwracająca uwagę na zagrożenia emisją pól, szczególnie w pobliżu stacji bazowych telefonii komórkowych.

W przypadku budowy nowych urządzeń i obiektów emitujących pola elektromagnetyczne należy wybierać ich mało konfliktową lokalizację.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Kontynuacja badań zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym.
- Wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed polami elektromagnetycznymi.
- Preferowanie niskokonfliktowej lokalizacji źródeł pól elektromagnetycznych.
- Edukacja ekologiczna dotycząca skali zagrożenia emisją pól elektromagnetycznych.

6.14. Aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym

Cel długookresowy do 2021 r.

Integracja problematyki środowiskowej z gminnymi planami zagospodarowania przestrzennego, które powinny stanowić podstawę do podejmowania decyzji o lokalizacji nowych inwestycji

W najbliższych latach w ramach zadań własnych gmina powinna opracowywać i aktualizować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla obszarów jeszcze nimi nie objętych. Plany te powinny w większym stopniu odnosić się do lokalizacji obiektów mogących znacząco oddziaływać na środowisko, wskazywać i uwzględniać obiekty objęte i przewidziane do objęcia różnymi formami ochrony przyrody oraz inne obszary o szczególnych walorach przyrodniczych. Ponadto w większym

stopniu niż dotychczas powinny uwzględniać działania na rzecz optymalizacji potrzeb transportowych, wykorzystywania odnawialnych źródeł energii czy też zachowania proporcji pomiędzy obszarami zainwestowanymi i biologicznie czynnymi.

Kierunki działań na lata 2014-2017:

- Dalsze opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów nie objętych dotychczas planami wraz z opracowaniami ekofizjograficznymi.
- Uwzględnienie w miejscowych planach zagospodarowania wymagań dotyczących ochrony środowiska wynikających z opracowań ekofizjograficznych i prognoz oddziaływania na środowisko.
- Wdrażanie wytycznych dotyczących wyznaczania korytarzy ekologicznych dla potrzeb opracowań ekofizjograficznych i ich zagospodarowanie zgodnie z wymogami ochrony różnorodności biologicznej.
- Uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego wyników monitoringu środowiska, w szczególności w zakresie powietrza, wód i hałasu.

6.15. Priorytety ekologiczne w realizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck

Realizacja „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” pozwoli na osiągnięcie w perspektywie długoterminowej zrównoważonego rozwoju gminy oraz bezpiecznego i komfortowego życia mieszkańców. Nierozłączną część procesu rozwoju gminy oraz osiągnięcia założonego celu jest poprawa i ochrona środowiska. Zatem niezbędne jest sformułowanie hierarchii priorytetów ekologicznych w realizacji założonych celów oraz uwzględnienie uwarunkowań formalno-prawnych gminy w ich realizacji, a także możliwości finansowych. Priorytety ekologiczne zostały sformułowane na podstawie analizy zmian stanu środowiska, jego stanu aktualnego, poziomu infrastruktury (wodociągi, kanalizacja i inne) oraz kierunków działań proekologicznych już podjętych.

W tab. 28 przedstawiono zestawienie głównych elementów ochrony środowiska Gminy Kłobuck wraz z celami operacyjnymi (krótkoterminowe do 2017 r.) oraz podstawowe kierunki realizacji.

Tabela 28. Zestawienie celów krótkookresowych do 2017 r. oraz kierunków działań w Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck

Główne elementy ochrony środowiska	Cele krótkoterminowe - operacyjne	Podstawowe kierunki realizacji
Priorytet 1: Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych	Zapewnienie dobrej jakości wód gruntowych	Modernizacja i rozbudowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej
	Zapewnienie dobrej jakości wody pitnej oraz ochrona jej ujęć.	Modernizacja i rozbudowa systemów poboru i uzdatniania wody.
Priorytet 2: Ochrona powietrza atmosferycznego	Realizacja Programów służących ochronie powietrza a także koordynowanie ich skuteczności.	Stworzenie oraz kontynuacja realizacji „Programu ograniczenia niskiej emisji dla Gminy Kłobuck”.
	Spełnienie wymagań prawnych w zakresie jakości powietrza poprzez ograniczenie emisji ze źródeł powierzchniowych, liniowych i punktowych.	Budowa, przebudowa i modernizacja nawierzchni dróg. Prowadzenie odpowiedniej polityki parkingowej. Budowa i modernizacja systemów i urządzeń do redukcji zanieczyszczeń pyłowo-gazowych przez przedsiębiorstwa.

Główne elementy ochrony środowiska	Cele krótkoterminowe - operacyjne	Podstawowe kierunki realizacji
	Ograniczanie zużycia energii oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	Termomodernizacja budynków. Modernizacja układów technologicznych skutkująca zmniejszeniem zużycia energii.
	Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie ochrony powietrza.	Bieżące informowanie społeczeństwa o aktualnym stanie zanieczyszczenia powietrza oraz jego wpływie na zdrowie.
Priorytet 3: Ochrona przed hałasem	Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców związanej z hałasem komunikacyjnym.	Wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów dotyczących standardów akustycznych.
Priorytet 4: Edukacja ekologiczna społeczeństwa	Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy.	Aktywna edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w formalnym systemie kształcenia. Wspieranie merytoryczne i finansowe działań z zakresu edukacji ekologicznej prowadzonej w szkołach oraz promowanie aktywnych form edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży, np. poprzez organizowanie konkursów, sesji popularno - naukowych związanych z tematyką środowiskową czy też włączanie się w akcję „Sprzątania Świata”, „Dzień Ziemi”.
Priorytet 5: Wdrożenie nowego systemu gospodarki odpadami komunalnymi	Koordinowanie funkcjonowania nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie Gminy Kłobuck	

Zestawienie w powyższej tabeli cele i podstawowe kierunki ich realizacji stanowią wskazania do wyznaczenia konkretnych zadań w harmonogramie (planie operacyjnym) realizacji Programu Ochrony Środowiska na lata 2014-2017.

7. Plan operacyjny

Nakłady na realizację zadań określonych w „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” przedstawiono w tab. 29 (harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji zadań).

W planie operacyjnym wyodrębnione zostały zadania własne gminy finansowane z budżetu oraz zadania koordynowane realizowane ze środków zewnętrznych.

Tabela 29. Harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji działań Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
P	Raport z realizacji „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck”	2016, 2018	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Aktualizacja „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck”	2018	10	UM Kłobuck	Budżet
OGÓLEM			10,0		
POWIETRZE ATMOSFERYCZNE					
Działania własne					
I	Kontynuacja minimalizacji wpływu planowanej autostrady na jakość powietrza atmosferycznego	2014-2021	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
I	Budowa tras rowerowych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet fundusze unijne
I	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie miasta i gminy Kłobuck	2015-2016	850,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
P	Analiza zasobów i możliwości wykorzystania istniejących odnawialnych źródeł energii: biogaz, biomasa, (np. siłoma, wierzba energetyczna), energia wiatru, energia słoneczna, energia wodna	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
Ograniczenie niskiej emisji, głównie poprzez wymianę źródeł ciepła na bardziej ekologiczne lub ich modernizacja, w tym:					
P, I	Stworzenie i realizacja Programu ograniczania niskiej emisji dla Gminy Kłobuck	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Zarządcy i właściele nieruchomości	Budżet, Środki własne zarządców i właścicieli, NFOŚiGW, fundusze unijne
P	Opracowanie planu zaopatrzenia Gminy Kłobuck w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	2014-2017	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, fundusze unijne
P	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego wymogów dotyczących zaopatrywania mieszkań w ciepło z nośników nie powodujących nadmiernej „niskiej emisji”	2014-2021	koszty administracyjne	UM Kłobuck	-
P	Realizacja programu dofinansowania modernizacji systemów ogrzewania budynków mieszkalnych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet

Handwritten signature

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
P	Prowadzenie edukacji ekologicznej w zakresie ochrony powietrza i promowanie stosowania nowoczesnych kotłów węglowych, kotłów gazowych i na biomasę	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, fundusze ekologiczne
OGÓLEM			850,00		
Działania koordynowane					
P	Gazyfikacja gminy	2014-2021	b.d.	PGNiG Gazownia Zabrzańska UM Kłobuck	Środki własne inwestora
I	Termomodernizacja budynków	2014-2021	b.d.	Zarządcy i właściciele nieruchomości UM Kłobuck	Budżet, Środki własne zarządców i właścicieli, fundusze ekologiczne
I	Sukcesywna eliminacja kotłowni węglowych na rzecz urządzeń wykorzystujących ekologiczne źródła energii (kotłownie przyjazne środowisku)	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Właściciele i Zarządcy obiektów	Środki własne Zarządców i Właścicieli, WFOŚiGW
I	Modernizacja sieci i węzłów ciepłowniczych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Właściciele obiektów	Budżet, środki inwestorów, fundusze ekologiczne
I	Budowa nowych odcinków sieci ciepłowniczej i przyłączy do budynków	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Fortum Częstochowa S.A.	Budżet, środki inwestorów, fundusze ekologiczne
I	Monitoring sieci ciepłowniczej	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Właściciele obiektów Fortum Częstochowa S.A.	Budżet, środki inwestorów, fundusze ekologiczne
I	Modernizacja kotłowni zakładowych	2014-2021	b.d.	Podmioty gospodarcze	Środki inwestorów
I	Usuwanie z terenu gminy wyrobów i odpadów zawierających azbest	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Właściciele i Zarządcy obiektów	Budżet, środki inwestorów, WFOŚiGW fundusze ekologiczne
OGÓLEM			b.d.		

[Signature]

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
OCHRONA WÓD POWIERZCHNIOWYCH I PODZIEMNYCH					
Działania własne					
Rozbudowa systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków, w tym:					
I	Kontynuacja modernizacji i rozbudowy oczyszczalni ścieków w Kłobucku	2014-2016	b.d.	UM Kłobuck, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego S.A.	Budżet, środki UE
I	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Lgota, Biała (ul. Częstochowska, Parkowa, Słoneczna), Kopiec (ul. Parkowa i cz. Topolowej)	2014-2015	1 188,40	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Libidza, ul. Graniczna	2014-2015	1 785,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Kamyk (ul. Szkolna), Biała (ul. Częstochowska), Borowianka (ul. Tartakowa i Gościńiec)	2014-2015	7 600,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Uzupełnienie odcinków istniejącej sieci kanalizacyjnej w Gminie Kłobuck (ul. Długosza, Teligi i Poprzeczna w Kłobucku, ul. Prusa w Łobodnie)	2014-2015	1 033,515	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Kłobuck - Niwa Skrzyszów	2016-2017	358,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Rozbudowa systemu kanalizacji deszczowej (sieci i oczyszczalni)	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, NFOŚiGW środki UE
OGÓLEM			21 964,915		
Działania koordynowane					
I	Budowa, rozbudowa i modernizacja ujęć wody w gminie	2014-2021	b.d.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego S.A.	Środki własne inwestora
I	Rozbudowa sieci wodociągowej, w tym opracowanie dokumentacji na budowę sieci oraz budowa nowych odcinków sieci wodociągowej	2014-2021	b.d.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego S.A.	Środki własne inwestora

Handwritten signature

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
I	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków dla posesji rozproszonych	2014-2021	b.d.	Właściciele obiektów	Środki własne właścicieli obiektów
I	Stopniowa eliminacja nieszczelnych zbiorników do gromadzenia nieczystości w miarę rozwoju sieci kanalizacyjnej	2014-2021	b.d.	Właściciele obiektów, UM Kłobuck	Środki własne właścicieli obiektów
I	Bieżąca konserwacja urządzeń melioracyjnych i cieków wodnych, w tym: Udrożnienie koryta cieków na dł. 8,0 km w ramach zadania: „Przyjazne naturze kształtowanie nieregulowanego koryta cieków Biała Oksza w km 5+700-13+700 w m. Ostrowy, gm. Miedźno i m. Kłobuck. pow. Kłobuck”	2017-2024	6 407,478	Śląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Katowicach	Budżet państwa
I	Regulacja i odbudowa koryta cieków na długości 6,406 km w ramach zadania: „Regulacja i odbudowa cieków wodnych Od Gruszewni w km 0+000-6+406”	2006-2016	1 821,667 w tym koszty poniesione 70,667	Śląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Katowicach	Budżet państwa
			8 229,145		
GÓLEM					
GOSPODARKA ODPADAMI					
P	Odbieranie i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości na terenie Gminy Kłobuck	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck, Przedsiębiorca wyłoniony w przetargu	Budżet
P	Nadzorowanie funkcjonowania Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Kampania edukacyjno-informacyjna dotycząca przejęcia obowiązków odbierania odpadów komunalnych przez Gminę Kłobuck	2014	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Przeprowadzenie przetargu na odbieranie i zagospodarowanie odpadów, w tym opracowanie SIWZ dla potrzeb przetargu na odbiór bądź odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych	2014	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Sporządzenie corocznych sprawozdań z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi	Zadanie ciągłe	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Współdziałanie na rzecz tworzenia struktur ponadgminnych dla realizacji regionów gospodarki odpadami komunalnymi	Zadanie ciągłe	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Propagowanie przydomowego kompostowania odpadów na terenach wiejskich i miejskich z zabudową jednorodzinna	Zadanie ciągłe	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Bieżąca likwidacja „dzikich wysypisk”	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet

Handwritten signature

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
P	Realizacja programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Kłobuck	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Długofalowa realizacja programu dofinansowania do przedsięwzięć polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest od osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami	2014-2021	40,00 na rok	UM Kłobuck	Budżet
P	Edukacja ekologiczna mieszkańców gminy w zakresie poprawnej gospodarki odpadów powstających w gospodarstwach domowych, a w szczególności odpadów niebezpiecznych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
OGÓLEM			40,00		
OCHRONA PRZYRODY					
Działania własne					
P	Sporządzenie waloryzacji przyrodniczych w celu pełnego rozpoznania stanu flory i fauny w gminie	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, WFOŚiGW
P	Budowanie i aktualizacja bazy danych z zakresu ochrony przyrody	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck RDOŚ Katowice	Budżet, WFOŚiGW
P	Urządzenie nowych terenów zieleni, utrzymanie i przebudowa istniejących terenów zieleni urzędowej, nowe nasadzenia drzew i krzewów, rewaloryzacja zieleni w zabytkowym parku (park otaczający Pałac w Kłobucku, obręb Zagórze)	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Właściciele i Zarządcy obiektów	Budżet, Środki zarządców i właścicieli
I	Rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Rozwój małej architektury (kwietniki, ławki, kosze, nawierzchnie, itp.)	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Nadleśnictwo Kłobuck	Budżet, środki Nadleśnictwa
P	Pielęgnacja i konserwacja drzew - pomników przyrody. Monitoring stanu obiektów chronionych. Uzupełnienie oznaczeń i zabezpieczeń pomników przyrody	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Nadleśnictwo Kłobuck	Budżet, środki Nadleśnictwa
I	Rozbudowa szlaków turystycznych i edukacyjnych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck Nadleśnictwo Kłobuck	Budżet, środki Nadleśnictwa
Poprawa estetyki i rewaloryzacja miejscowości, w tym:					
I	Rewitalizacja kompleksu sportowego przy ul. Sportowej w Kłobucku	2016-2017	7 000,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Rewitalizacja targowiska miejskiego w Kłobucku	2014-2015	5 807,97	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
OGÓLEM			12 807,97		

Jacek

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
OCHRONA LASÓW					
Działania własne					
P	Pielęgnacja lasów gminnych i wycinka drzew	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Zakup sadzonek drzew	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Likwidacja dzikich wysypisk zlokalizowanych na terenach leśnych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck, Nadleśnictwo Kłobuck	Budżet
OGÓLEM					
Działania koordynowane					
P	Zalesianie terenów o niskich klasach bonitacyjnych i gruntów porolnych	2014-2021	b. d.	Nadleśnictwo Kłobuck, UM Kłobuck, właściciele gruntów	Środki Nadleśnictwa, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwo, środki własne właścicieli gruntów, WFOŚiGW
P	Podnoszenie świadomości i wiedzy ekologicznej w zakresie wzbogacania i racjonalnego użytkowania zasobów leśnych	2014-2021	b. d.	Nadleśnictwa, Powiat Kłobucki	Środki własne WFOŚiGW
OGÓLEM					
OCHRONA GLEB					
Działania własne					
P	Działania przeciwerozyjne polegające na zakrzewianiu, zadrzewianiu, zalesianiu terenów o niskiej klasie bonitacyjnej	2014-2021	3/ha	UM Kłobuck, Powiat Kłobucki Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kłobucku	Budżet, środki własne Powiatu i Zespołu, WFOŚiGW
P	Wspieranie uprawy roślin energetycznych	2014-2021	8,6/ha	UM Kłobuck, właściciele gospodarstw rolnych	Budżet, POIiŚ, Sektorowy Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, NFOŚiGW, WFOŚiGW, Ekofundusz

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
P	Edukacja Ekologiczna rolników w celu upowszechnienia zasad ochrony gleb wynikających z „Kodeksu dobrych praktyk rolniczych”, w tym organizacja szkoleń	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck, Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Kłobucku	Budżet, środki własne Zespołu, WFOŚiGW
OGÓLEM			11,6/ha		
Działania koordynowane					
P	Przywrócenie zdegradowanym glebom wartości przyrodniczej lub użytkowej	2014-2021	b.d.	właściciele gospodarstw rolnych	środki własne właścicieli gruntów lub Śląskiej Izby Rolniczej
P	Wapnowanie gleb kwaśnych	2014-2021	0,3-0,4/ha	właściciele gospodarstw rolnych	środki własne właścicieli gruntów lub Śląskiej Izby Rolniczej
OGÓLEM			0,3-0,4/ha		
OCHRONA PRZED HAŁASEM I PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM					
Działania własne					
I	Rozbudowa systemu i modernizacja dróg gminnych, w tym połączenie DW 492 z DK 43 - omijające drogowe centrum Kłobucka - etap II, połączenie ul. Zakrzewskiej z ul. Sienkiewicza wraz z budową obiektu mostowego	2015-2016	3 000,00	UM Kłobuck	Budżet, środki UE
I	Nasadzenia i odnowa zieleni ochronnej przy drogach gminnych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet
P	Preferowanie mało konfliktowych lokalizacji źródeł promieniowania niejonizującego	2014-2021	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Zwracanie szczególnej uwagi na lokalizację zabudowań mieszkalnych oraz miejsc dostępnych dla ludności (żłobków, przedszkoli, szkół, szpitali)	2014-2021	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
P	Uwzględnianie terenów narażonych na oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego	2014-2021	koszty administracyjne	UM Kłobuck	Budżet
OGÓLEM			3 000,00		

gael

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017

Rodzaj działania	Opis przedsięwzięcia	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w tys. PLN	Jednostki realizujące	Źródła finansowania
Działania koordynowane					
P, I	Rozbudowa systemu komunikacji zbiorowej oraz jego promowanie	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck województwo, prywatni przewoźnicy, PKP, PKS	Budżet, budżet województwa, budżet państwa, środki inwestorów
P	Prowadzenie okresowych badań w celu rozeznania aktualnego stanu klimatu akustycznego oraz oddziaływania pól elektromagnetycznych na środowisko i ludzi	2014-2021	b.d.	WIOŚ UM Kłobuck	Budżet WIOŚ, WFOŚiGW
OGÓLEM			b.d.		
EDUKACJA EKOLOGICZNA					
Działania własne					
P	Edukacja ekologiczna oraz propagowanie działań proekologicznych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, WFOŚiGW, fundusze ekologiczne
P	Finansowanie akcji „Sprzątanie Świata”, „Dzień Ziemi”, konkursy ekologiczne i inne	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, WFOŚiGW, fundusze ekologiczne
P	Doposażenie bibliotek w pozycje z zakresu ochrony środowiska	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, WFOŚiGW, fundusze ekologiczne
P	Wytyczenie i realizacja ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych, szlaków pieszych, rowerowych itp. w rejonach przyrodniczo cennych	2014-2021	b.d.	UM Kłobuck	Budżet, WFOŚiGW, fundusze ekologiczne
OGÓLEM			b.d.		
Działania koordynowane					
P	Tworzenie kół ekologicznych	2014-2021	b.d.	Placówki oświatowe	Środki własne placówek oświatowych WFOŚiGW, fundusze ekologiczne
OGÓLEM			b.d.		

8. Zagadnienia systemowe

8.1. Zarządzanie Programem

W procesie wdrażania Programu Ochrony Środowiska biorą udział cztery grupy podmiotów:

- uczestniczące w organizacji i zarządzaniu Programem,
- realizujące zadania Programu,
- kontrolujące przebieg realizacji i efekty Programu,
- społeczność Gminy Kłobuck odbierająca wyniki działań Programu.

Wszyscy uczestnicy wdrażania Programu, w wyniku konsultacji społecznych przyjmują pełną odpowiedzialność zarówno za sukcesy i porażki wynikające z wdrażania niniejszego dokumentu.

Dla wdrożenia i realizacji strategii określonej w niniejszym dokumencie niezbędne jest wprowadzenie „mapy wpływów” - procedur mających na celu określenie zasad współpracy i finansowania między wszystkimi jednostkami tj. urzędami, instytucjami, organizacjami i podmiotami gospodarczymi uczestniczącymi w działaniach na rzecz ochrony środowiska. Współpraca powinna dotyczyć także struktur wewnętrznych w ramach Urzędu Miejskiego w Kłobucku, tzn. pomiędzy poszczególnymi wydziałami Urzędu. Wypracowane procedury powinny stopniowo stać się rutyną i podstawą zinstytucjonalizowanej współpracy pomiędzy partnerami z różnych środowisk. Dzięki temu, proces planowania i zarządzania może stać się czytelny i przejrzysty dla ogółu mieszkańców Gminy Kłobuck.

Podstawową jednostką odpowiedzialną za realizację gminnego Programu Ochrony Środowiska jest Burmistrz Kłobucka, który co 2 lata, przedstawia Radzie Miejskiej w Kłobucku raport z realizacji Programu Ochrony Środowiska. Rada Miejska współpracuje z jednostkami administracji rządowej i samorządowej szczebla wojewódzkiego oraz powiatowego. Organem dysponującym instrumentami finansowymi jest Marszałek Województwa Śląskiego, natomiast instrumentami prawnymi dysponuje Wojewoda Śląski. Ponadto Rada Miejska współpracuje z jednostkami posiadającymi instrumenty kontroli i monitoringu takimi jak WIOŚ i RZGW. Władze gminy mogą być wspomagane Zespołem konsultacyjnym, w skład którego wchodzi przedstawiciele lokalnych społeczności samorządowych.

Zawarte w Programie Ochrony Środowiska zadania, realizowane są przez Urząd Miejski w Kłobucku oraz podmioty gospodarcze planujące i realizujące inwestycje zgodnie z kierunkami określonymi w Programie. Wypracowane procedury powinny przede wszystkim usprawniać współpracę pomiędzy przedstawicielami różnych szczebli środowisk rządowych i pozarządowych.

Jednostki realizujące poszczególne zadania założone do realizacji w „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” zostały zaprezentowane w tab. 29 w rozdziale 7 niniejszego opracowania.

8.2. Monitoring realizacji Programu

Monitoring realizacji „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck na lata 2014-2017” spoczywa na władzach gminy. Zakres monitoringu powinien obejmować ocenę:

- stopnia wykonania określonych zadań,
- stopnia realizacji przyjętych celów,
- rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i zadaniami, a ich wykonaniem oraz analizę tych rozbieżności.

Stopień realizacji zadań określonych w niniejszym Programie oceniany będzie co dwa lata tj. w 2016 r. za okres 2014-2015 i w 2018 r. za okres 2016-2017. Z kolei w cyklu czteroletnim oceniony zostanie stopień realizacji założonych celów ekologicznych. Ocena ta będzie podstawą do aktualizacji niniejszego dokumentu w 2018 r.

Podstawą właściwego systemu oceny realizacji Programu Ochrony Środowiska jest dobry system sprawozdawczości, który powinien opierać się na wskaźnikach stanu środowiska i zmian presji

na środowisko, a także na wskaźnikach reakcji działań zapobiegawczych. W tab. 30 przedstawiono wskaźniki monitorowania Programu, przyjmując, że lista ta nie jest wyczerpująca i będzie sukcesywnie modyfikowana.

Do określenia niniejszych wskaźników posłużyły dane udostępniane przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska (WIOŚ), Główny Urząd Statystyczny (GUS) oraz informacje uzyskane z Urzędu Miejskiego w Kłobucku i PWiK Częstochowa.

Tabela 30. Wskaźniki monitorowania Programu

Lp.	Wskaźnik	Wymiar wskaźnika	Stan wyjściowy za 2012 r.
WSKAŹNIKI STANU ŚRODOWISKA			
1.	Jakość wód powierzchniowych	Klasy jakości wód	Punkt Biała Oksza - ujście do Liswarty (Borowa) Stan ekologiczny UMIARKOWANY Punkt Kocinka - miejscowość Trzebca Stan ekologiczny DOBRY
2.	Jakość wód podziemnych	Klasy jakości wód	Punkt J205/R Kłobuck klasa III Punkt J310/R Łobodno klasa IV Punkt J311/R Łobodno klasa III
3.	Jakość powietrza	Pyl zawieszony PM10	C*
		Pyl zawieszony PM 2,5	C*
		Dwutlenek siarki	C*/A^
		Dwutlenek azotu	A*
		Tlenki azotu	A^
		Tlenek węgla	A*
		Benzen	A*
		Ozon	C*/C^
		Ołów	A*
		Kadm	A*
		Nikiel	A*
		Arsen	A*
		Benzo(a)piren	C*
		4.	Lesistość
5.	Powierzchnie chronione	Powierzchnia rezerwatów [ha]	5,43
		Powierzchni użytków ekologicznych [ha]	2,47
6.	Pomiary promieniowania elektromagnetycznego	Srednie natężenie pola elektrycznego [V/m]	0,7
WSKAŹNIKI PRESJI NA ŚRODOWISKO			
1.	Emisja zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w powiecie kłobuckim	Ogółem [Mg/rok]	31
		Ze spalania paliw [Mg/rok]	30
2.	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w powiecie kłobuckim	Ogółem [Mg/rok]	13 190
		SO ₂ [Mg/rok]	69
		NO _x [Mg/rok]	20
		CO [Mg/rok]	104
		CO ₂ [Mg/rok]	12 986
3.	Gospodarka wodno-ściekowa	Zużycie wody na potrzeby gospodarki i ludności ogółem [m ³ /rok], w tym:	793 000
		Przemysł [m ³ /rok]	94 500
		Gospodarstwa domowe [m ³ /rok]	619 900
		Długość sieci wodociągowej [km]	141,3
		Długość sieci kanalizacyjnej [km]	54,1
4.	Gospodarka odpadami komunalnymi	Ilość zebranych niesegregowanych odpadów komunalnych [Mg/rok]	4 533,40
		Ilość selektywnie zebranych odpadów komunalnych [Mg/rok]	110,10

Lp.	Wskaźnik	Wymiar wskaźnika	Stan wyjściowy za 2012 r.
5.	Uwarunkowania społeczne i ekonomiczne	Liczba mieszkańców Gminy Kłobuck (faktyczne miejsce zamieszkania)	20 735
WSKAŹNIKI REAKCJI DZIAŁAŃ ZAPOBIEGAWCZYCH			
1.	Nakłady gospodarke ściekową i ochronę wód	Wydatki poniesione w 2012 r. [PLN]	9 212 856,06

Źródło: GUS, WIOŚ Katowice, informacje uzyskane z Urzędu Miejskiego w Kłobucku oraz z PWiK Częstochowa

Objaśnienia: * - wg kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia,
^ - wg kryteriów określonych w celu ochrony roślin.

9. Aspekty finansowe realizacji Programu

Wdrażanie Programu Ochrony Środowiska powinno być możliwe między innymi dzięki stworzeniu sprawnego systemu finansowania, w którym podstawowymi źródłami są zarówno środki budżetowe jak i pozabudżetowe tj. fundusze ekologiczne, programy pomocowe oraz środki własne inwestorów, a także budżet gminy. Do instrumentów finansowych gminy w zakresie ochrony środowiska należą:

- opłaty za korzystanie ze środowiska,
- kary za korzystanie ze środowiska,
- inne.

Jednostki organizacyjne, instytucje i podmioty realizujące zadania inwestycyjne w zakresie ochrony środowiska i przyrody oraz zadania w zakresie edukacji ekologicznej, mogą uzyskać pomoc finansową ze środków funduszy strukturalnych, funduszy celowych, fundacji oraz banków.

W zależności od rodzaju zadania formą dofinansowania może być dotacja, preferencyjny kredyt lub pożyczka.

Poniżej przedstawiono potencjalne źródła finansowania dla zadań określonych w Programie Ochrony Środowiska.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) promuje przedsięwzięcia ochrony środowiska i należy do największych instytucji finansujących w Polsce. Celem działalności NFOŚiGW jest wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska.

Do priorytetowych programów przewidzianych do finansowania na 2014 r. należą:

- ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi,
- racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- ochrona atmosfery,
- ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów,
- wsparcie międzypokoleniowe.

Aktualnie najważniejszym zadaniem Narodowego Funduszu jest efektywne i sprawne wykorzystanie środków z Unii Europejskiej (w tym Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko) oraz w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Krajowego Systemu zielonych inwestycji (GIS – Green Investment Scheme) oraz Instrumentu finansowego LIFE+. Szczegółowa lista oraz Przewodnik dla beneficjenta znajduje się na stronie internetowej: www.nfosigw.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach (WFOŚiGW) finansuje zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej zgodne z kierunkami Polityki Ekologicznej Państwa, Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego oraz zobowiązań międzynarodowych Polski i obowiązujących przepisów prawa. Wojewódzki Fundusz zwykle współfinansuje zadania inwestycyjne w wysokości nieprzekraczającej 50% udokumentowanych kosztów realizacji zadania. Podstawową formą działalności WFOŚiGW jest udzielanie pożyczek na korzystnych warunkach oprocentowania i spłat oraz dofinansowania niektórych zadań w formie dotacji. Do planowanych przedsięwzięć priorytetowych dofinansowywanych na 2014 r. należą:

- ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi,
- gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- ochrona atmosfery,
- ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów,
- edukacja ekologiczna,
- zapobieganie poważnym awariom,
- zarządzanie środowiskiem w regionie,
- profilaktyka zdrowotna

Szczegółowa lista przedsięwzięć planowanych do dofinansowania ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach na 2014 r. znajduje się na stronie internetowej: <http://www.wfosigw.katowice.pl/>

Fundusze unijne na ochronę środowiska

Fundusze unijne - do ich zadań należy wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarki poszczególnych krajów członkowskich UE poprzez zwiększanie ich spójności gospodarczej oraz społecznej. Są one narzędziem realizacji polityki regionalnej UE. Fundusze te skierowane są przede wszystkim na wspieranie regionów oraz dziedzin gospodarki słabiej rozwiniętych, które bez dodatkowych nakładów finansowych nie są w stanie dorównać do średniego poziomu reprezentowanego przez inne kraje UE. Jednym z elementów przyznawania funduszy są szeroko rozumiane aspekty ochrony środowiska.

W Unii Europejskiej istnieją 4 fundusze strukturalne, przy czym działania z zakresu ochrony środowiska są realizowane w ramach **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF)**, a także **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko** oraz **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego**. Beneficjentami tych programów są samorządy, stowarzyszenia, instytucje naukowe oraz przedsiębiorstwa.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Głównym celem POIiŚ 2014-2020 będzie wsparcie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów i przyjaznej środowisku oraz sprzyjającej spójności terytorialnej i społecznej. Zaproponowany cel główny wynika z jednego z priorytetów strategii Europa 2020. Dlatego w porównaniu do obecnie realizowanego POIiŚ 2007-2013, w nowym programie zostanie położony większy nacisk na wsparcie gospodarki skutecznie korzystającej z dostępnych zasobów, przez co sprzyjającej środowisku i jednocześnie bardziej konkurencyjnej ekonomicznie.

Dzięki zachowanej w ten sposób spójności i równowadze pomiędzy działaniami inwestycyjnymi w infrastrukturę oraz wsparciu skierowanemu do wybranych obszarów gospodarki, program będzie skutecznie realizował założenia unijnej strategii.

Lista przewidywanych priorytetów przedstawia się następująco:

- Priorytet I – Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej,
- Priorytet II – Ochrona Środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu,
- Priorytet III – Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej,
- Priorytet IV – Zwiększenie dostępności do transportowej sieci europejskiej,
- Priorytet V – Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa energetycznego,
- Priorytet VI – Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego,
- Priorytet VII – Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia,
- Priorytet VIII – Pomoc techniczna.

Zakres interwencji osi priorytetowej **Priorytet I Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej** jest następujący:

- 1) Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii - planuje się skierować wsparcie na realizację projektów inwestycyjnych dotyczących wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci. Wsparcie w szczególności w ramach tej osi przewiduje budowę jednostek o większej mocy wytwarzania energii

- elektrycznej wykorzystujących energię wiatru, a także biomasę i biogaz. Inwestycje te w dużym stopniu przyczynią się do wypełnienia zobowiązań wynikających z pakietu energetyczno-klimatycznego. Poza tym przewiduje się również wsparcie, w ograniczonym zakresie, jednostek wytwarzania energii elektrycznej wykorzystującej energię z wody (wyłącznie na już istniejących budowach piętrzących, wyposażonych w hydroelektrownie, przy jednoczesnym zapewnieniu pełnej drożności budowli dla przemieszczeń fauny wodnej) i słońca, a także ciepło przy wykorzystaniu energii geotermalnej. Biomasa, która może być wykorzystywana do produkcji energii stanowić będzie przede wszystkim produkty odpadowe z rolnictwa, leśnictwa, przemysłu drzewnego i spożywczego oraz odpady komunalne i osady ściekowe.
- 2) Promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez przedsiębiorstwa - planuje się, że wsparcie będzie udzielane w zakresie zastosowania energooszczędnych (energia elektryczna, ciepło, chłód, woda) technologii produkcji, a także wprowadzanie systemów zarządzania energią. Ponadto wsparciem może zostać objęta budowa własnych instalacji OZE, jak również zmiana systemu wytwarzania lub wykorzystania paliw i energii. Instalacje OZE będą kwalifikowane wyłącznie wtedy, kiedy będą stanowiły integralną część systemu produkcji czy funkcjonowania przedsiębiorstwa.
  - 3) Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym - przewiduje się, że wsparcie w ramach tego priorytetu skierowane będzie głównie na kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne, w tym również w zakresie związanym m.in. z ociepleniem obiektu, wymianą okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudową systemów grzewczych (wraz z wymianą źródła ciepła oraz podłączeniem do niego lub modernizacją przyłącza), systemów wentylacji i klimatyzacji, instalacja OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE, wprowadzenie systemów zarządzania energią.
  - 4) Rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji na niskich i średnich poziomach napięcia - wsparcie w zakresie rozwoju systemu inteligentnych sieci energetycznych w znacznym stopniu ułatwi wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Stan techniczny elektroenergetycznych sieci dystrybucyjnych w Polsce stanowi jedną z największych barier rozwoju energetyki odnawialnej. Istnieje zatem ogromna potrzeba wsparcia rozwoju sieci, w tym ze wdrożeniem technologii *smart*, gdyż od ich jakości zależy również wypełnienie przez Polskę pułapów udziału energii odnawialnej w ogólnym wolumenie energii.
  - 5) Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących - przewiduje się, że wsparcie skierowane będzie do obszarów (głównie miejskich) posiadających uprzednio przygotowane plany gospodarki niskoemisyjnej. Dokumentem takim może być każda lokalna strategia odnosząca się do kwestii związanej z zapewnieniem lokalnego bezpieczeństwa energetycznego, a także przyczyniająca się do osiągnięcia celów pakietu energetyczno-klimatycznego.
  - 6) Promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię cieplną - przewiduje się, że wsparcie skierowane będzie na budowę lub rozbudowę jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w technologii wysokosprawnej kogeneracji oraz przebudowę jednostki wytwarzania ciepła, w wyniku której jednostki te zostaną zastąpione jednostkami wytwarzania energii w technologii wysokosprawnej kogeneracji. Wspierane będą również projekty wykorzystujące OZE. Ponadto planuje się, że wsparcie zostanie skierowane na budowę przyłączy do sieci ciepłowniczej dla jednostek wytwarzających energię elektryczną i ciepła w skojarzeniu, w tym i z OZE.

Zakres interwencji osi priorytetowej **Priorytet II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu** jest następujący:

- 1) Promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi - zwiększenie możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym, na które Polska jest szczególnie narażona tzn. powodzi oraz suszy i reagowaniu na nie. W związku z widocznymi brakami w obszarze właściwego planowania strategicznego w obszarze gospodarki wodnej w pierwszej kolejności wsparcie zostanie skierowane na opracowanie (lub aktualizację) odpowiednich dokumentów strategicznych i planistycznych wymaganych prawem unijnym lub krajowym. W ramach priorytetu inwestycyjnego działania techniczne koncentrowały się będą przede wszystkim na projektach mających na celu zwiększenie naturalnej retencji oraz z zakresu małej retencji.
- 2) Inwestycje w sektorze gospodarki odpadami w celu wypełnienia wymogów wynikających z prawa unijnego oraz zaspokojenia wykraczających poza te wymogi potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie - rozwój systemu gospodarki odpadami komunalnymi mający na celu zastąpienie przeważającego obecnie sposobu zagospodarowania tych odpadów (tj. poprzez składowanie) innymi bardziej zrównoważonymi metodami. Realizowane będą projekty, w zakresie rozwoju infrastruktury pozwalającej na wykorzystywanie właściwości materiałowych odpadów oraz projekty, w ramach których będą wykorzystywane energetyczne właściwości odpadów poprzez termiczne ich przekształcanie z odzyskiem energii. Ponadto wdrażane będą niskoodpadowe technologie produkcji w celu zrównoważonego wykorzystania zasobów w produkcji przemysłowej.
- 3) Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury - działania w różnych obszarach związanych z ochroną wybranych gatunków i siedlisk na terenach Parków Narodowych oraz obszarów Natura 2000. Wspierany będzie również rozwój narzędzi zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo. Realizowane będą także nowoczesne programy edukacyjne (na poziomie regionalnym i ogólnopolskim), stanowiące uzupełnienie powyższych działań, skierowane do szerokiego grona odbiorców.
- 4) Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, rekultywację terenów poprzemysłowych (w tym terenów podlegających przekształceniu/konwersji), redukcję zanieczyszczenia powietrza, i propagowanie działań służących redukcji hałasu - zadania związane z ograniczaniem zanieczyszczeń generowanych przez przemysł, w szczególności przez instalacje wymagające uzyskania pozwolenia zintegrowanego. Wsparcie będzie kierowane ponadto do przedsiębiorstw wprowadzających mniej emisyjne, nowoczesne technologie produkcji skutkujące zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń. Dodatkowo działania wpływające na poprawę jakości powietrza na obszarach miejskich będą realizowane w ramach sektora energetyki i transportu. Ponadto w ramach priorytetu inwestycyjnego wsparcie zostanie skierowane na rekultywację obszarów zdegradowanych na cele środowiskowe. Uzupełniająco realizowane będą działania związane z rozwojem terenów zielonych przyczyniających się do promowania miejskich systemów regeneracji i wymiany powietrza.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

W dniu 25 czerwca 2013 roku Zarząd Województwa Śląskiego Uchwałą nr 1465/266/IV/2013 przyjął drugą wersję Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. W projekcie tym przewidywane są następujące priorytety:

- Priorytet I – Nowoczesna gospodarka,
- Priorytet II – Cyfrowe Śląskie,
- Priorytet III – Wzmocnienie konkurencyjności MŚP,
- Priorytet IV – Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna,
- Priorytet V – Ochrona Środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów,
- Priorytet VI – Transport,

- Priorytet VII – Regionalny rynek pracy,
- Priorytet VIII – Regionalne kadry gospodarki opartej na pracy,
- Priorytet IX – Włączenie społeczna,
- Priorytet X – Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna,
- Priorytet XI – Wzmocnienie potencjału edukacyjnego,
- Priorytet XII – Infrastruktura edukacyjna,
- Priorytet XIII – Pomoc techniczna EFS,
- Priorytet XIV – Pomoc techniczna EFRR.

Cele Priorytetu V są następujące:

- poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym,
- ograniczenie ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami,
- ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej,
- rekultywacja terenów zdegradowanych,
- ochrona dziedzictwa kulturowego.

W ramach Priorytetu V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów wspierane będą działania, których celem jest ochrona środowiska i promowanie efektywnego gospodarowania zasobami. Realizacja zaprogramowanych przedsięwzięć będzie kontynuacją projektów z RPO WSL 2007-2013, na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska, zwiększenia konkurencyjności gospodarki dzięki bardziej efektywnemu wykorzystaniu zasobów, jak również ochrony różnorodności biologicznej i dziedzictwa kulturowego.

W celu zaspokojenia znaczących potrzeb regionalnych w sektorze wodnym, w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, wsparcie skoncentrowane zostanie na budowie i modernizacji sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowie sieci kanalizacji deszczowej jako element projektu dotyczący budowy kanalizacji dla ścieków komunalnych, budowie i modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowie i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę.

W ramach działań związanych z gospodarką odpadami, wspierane będą projekty z zakresu: budowy/rozwoju/modernizacji zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, a także budowy instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych oraz likwidacji zagrożenia ekologicznego generowanego przez tereny przemysłowe.

Działania związane z ochroną różnorodności biologicznej będą realizowane w ramach budowy, modernizacji i doposażenia ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej lub ochrony bioróżnorodności wraz z prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz projektów dotyczących ochrony obszarów nadwodnych, poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych wraz z prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych, a także projektów z zakresu budowy i modernizacji niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków.

W celu podniesienia atrakcyjności regionu i wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym, wsparciem objęte będą prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach i ich otoczeniu wraz z promocją tych obiektów. Ochrona zabytków realizowana będzie także poprzez przedsięwzięcia polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń.

W zakresie działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, planuje się kontynuację inicjatywy JESSICA lub zastosowanie podobnego instrumentu dla wsparcia spójności społecznej i terytorialnej wybranych obszarów miejskich. Nacisk będzie położony przede wszystkim na przeciwdziałanie degradacji społeczno-gospodarczej wybranych dzielnic.

Instrument finansowy LIFE+

LIFE+ jest jedynym instrumentem finansowym Unii Europejskiej koncentrującym się wyłącznie na współfinansowaniu projektów w dziedzinie ochrony środowiska. Jego głównym celem jest wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, realizacja polityki

ochrony środowiska oraz identyfikacja i promocja nowych rozwiązań dla problemów dotyczących ochrony środowiska.

Program LIFE+ podzielony jest na trzy komponenty tematyczne:

Komponent I: LIFE+ PRZYRODA I RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA

W ramach komponentu pierwszego przewiduje się finansowanie projektów związanych z ochroną, zachowywaniem lub odbudową naturalnych ekosystemów, naturalnych siedlisk, dzikiej flory i fauny oraz różnorodności biologicznej, włącznie z różnorodnością zasobów genetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów NATURA 2000.

Podkomponent Przyroda skupia się na realizacji postanowień dwóch dyrektyw unijnych: nr 79/409/EC, w sprawie ochrony ptaków tzw „ptasiej” i nr 92/43/EEC, w sprawie ochrony siedlisk.

Komponent II: LIFE+ POLITYKA I ZARZĄDZANIE W ZAKRESIE ŚRODOWISKA

W ramach drugiego komponentu przewiduje się finansowanie innowacyjnych lub demonstracyjnych projektów z zakresu szeroko rozumianej ochrony środowiska, w szczególności: zapobiegania zmianom klimatycznym; ochrony zdrowia i polepszania jakości życia; ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony gleb; ochrony przed hałasem; monitorowania lasów oraz ochrony przed pożarami; zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi i odpadami, jak również tworzenia, wdrażania i oceny polityk oraz prawa UE w zakresie ochrony środowiska.

Komponent III: LIFE+ INFORMACJA I KOMUNIKACJA

Odwrócenie negatywnych trendów zmian zachodzących w środowisku naturalnym wymaga nie tylko zmian systemowych, harmonizujących rozwój społeczny i ekonomiczny z możliwościami środowiska, lecz również zaangażowania zarówno instytucji jak i społeczeństwa do zmiany indywidualnych zachowań tak, by zminimalizować ich negatywny wpływ na środowisko. Stąd w ramach trzeciego komponentu przewiduje się finansowanie projektów informacyjnych i komunikacyjnych, kampanii na rzecz zwiększania świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz wymianę najlepszych doświadczeń i praktyk.

Program zarządzany jest przez Komisję Europejską, która raz do roku ogłasza nabór wniosków. Wnioski kierowane są do Komisji za pośrednictwem Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, który pełni funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego LIFE+. Finansowanie z LIFE+ mogą otrzymywać jednostki, podmioty i instytucje publiczne lub prywatne zarejestrowane na terenie dowolnego państwa należącego do Wspólnoty Europejskiej. Beneficjenci mogą tworzyć partnerstwa w celu realizacji poszczególnych projektów.

10. Wykaz materiałów

- 1) Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kłobuck, Kłobuck 2009 r.
- 2) Ankiety z zakładów.
- 3) Bilans zasobów kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2012 rok, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa, 2013 r.
- 4) Bujakowski W. i inni: Opracowanie metody programowania i modelowania systemów wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenach nieprzemysłowych województwa śląskiego wraz z programem wykonawczym dla wybranych obszarów województwa. Program wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenach nieprzemysłowych województwa śląskiego, Kraków-Katowice, 2005 r.
- 5) GUS, Bank Danych Lokalnych.
- 6) Jedenasta roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim, obejmująca 2012 rok, Katowice, kwiecień 2013 r.
- 7) Mapy akustyczne dla dróg krajowych w województwie śląskim o łącznej długości 536,144 km (zadanie 9), (Katowice, marzec 2012)
- 8) Monitoring chemizmu gleb ornych w Polsce w latach 2010-2012, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, Puławy 2012 r.
- 9) Plan Ochrony Przeciwpowodziowej Gminy Kłobuck, Kłobuck 2011 r.
- 10) Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2008 r.
- 11) Pomiary i ocena klimatu akustycznego w wybranych rejonach dróg na terenie Kłobucka, WIOŚ Katowice, 2009 rok
- 12) Program Małej Retencji dla Województwa Śląskiego, (Uchwała nr II/43/1/2006 z dnia 16 stycznia 2006 r. Sejmiku Województwa Śląskiego) z aneksem z dnia 28 sierpnia 2006 r. (Uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego nr II/51/2/2006).
- 13) Program ochrony powietrza dla stref województwa śląskiego, w których stwierdzone zostały ponadnormatywne poziomy substancji w powietrzu – Strefa częstochowsko-lubliniecka.
- 14) Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Kłobuckiego na lata 2013-2016 z uwzględnieniem lat 2017-2020, Kłobuck 2013 r.
- 15) Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018, Katowice 2010 r.
- 16) Program Ochrony Środowiska przed Hałasem dla Województwa Śląskiego na lata 2009-2013, Katowice 2010 r.
- 17) Raport z realizacji Programu Ochrony Środowiska Gminy Kłobuck w latach 2011-2012.
- 18) Stan środowiska w województwie śląskim w 2012 r., WIOŚ, Katowice 2013 r.
- 19) Stan środowiska w województwie śląskim w 2012 roku, WIOŚ, Katowice 2013 r.
- 20) Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego.
- 21) Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 - tekst ujednoczony z późn. zm.) wraz z rozporządzeniami wykonawczymi.
- 22) Wojewódzki program przekształceń terenów przemysłowych i zdegradowanych wraz z koncepcją rozbudowy narzędzi informatycznych oraz prognozą jego oddziaływania na środowisko, Regionalny system wspomagania zarządzaniem terenami przemysłowymi w gminach, Katowice 2008 r.
- 23) Wojewódzki program przekształceń terenów przemysłowych i zdegradowanych wraz z koncepcją rozbudowy narzędzi informatycznych oraz prognozą jego oddziaływania na środowisko. Regionalny system wspomagania zarządzaniem terenami przemysłowymi w gminach, Katowice, listopad 2008 r.
- 24) www.brzechwawklobucku.republika.pl/nutki.htm
- 25) www.gddkia.gov.pl/
- 26) www.gminaklobuck.pl/
- 27) www.uke.gov.pl/pozwolena-radiowe-dla-stacji-gsm-umts-lte-oraz-cdma-4145
- 28) www.wklobucku.pl/